

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της
διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου
εγκλήματος.

Διπλωματική Εργασία

**«Το οργανωμένο έγκλημα στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα και η
συμβολή των ειδικών ανακριτικών πράξεων στην αντιμετώπισή
του.»**

Βαρουκτσή Χριστίνα - Ευστρατία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Παππά Ευαγγελία

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2024

© Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

**«Το οργανωμένο έγκλημα στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα και η
συμβολή των ειδικών ανακριτικών πράξεων στην αντιμετώπισή
του.»**

Βαρουκτσή Χριστίνα - Ευστρατία

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Παππά Ευαγγελία

Μέλος Σ.Ε.Π. του Ε.Α.Π.

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Δημήτριος Λάζαρος Κόρος

Μέλος Σ.Ε.Π. του Ε.Α.Π.

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2024

«Η κοινωνία προετοιμάζει το έγκλημα. Ο εγκληματίας το διαπράττει.»

Βίκτωρ Ουγκώ.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως κύριο αντικείμενο τη μελέτη του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα, όπως αυτό ορίζεται και αντιμετωπίζεται μέσω του νομικού πλαισίου και των ανακριτικών διαδικασιών. Η εργασία επικεντρώνεται σε δύο βασικούς άξονες: την εννοιολογική προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος και την πρακτική αντιμετώπισή του μέσω ειδικών ανακριτικών πράξεων. Ειδικότερα, αναλύονται οι εγκληματολογικές θεωρίες που περιγράφουν το οργανωμένο έγκλημα, ενώ παράλληλα δίνεται έμφαση και στην εννοιολογική κατεύθυνση που όρισε η Σύμβαση του Παλέρμο για το οργανωμένο έγκλημα. Επιπροσθέτως, εξετάζεται η ποινικοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος μέσω του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα. Η παρούσα εργασία αναλύει τις αλλαγές που εισήχθησαν με τον Ν. 3875/2010 καθώς και τις νεότερες νομοθετικές τροποποιήσεις που έλαβαν χώρα από το 2019 έως σήμερα. Εξετάζονται, επίσης, τα ειδικότερα χαρακτηριστικά του άρθρου 187 Π.Κ., όπως το ποιοτικό, χρονικό και ποσοτικό κριτήριο, το προστατευόμενο έννομο αγαθό και η επιδίωξη οικονομικού οφέλους. Παράλληλα, η εργασία εστιάζει στις ειδικές ανακριτικές πράξεις που προβλέπονται στο άρθρο 254 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Αναλύονται οι γενικές και ειδικές πτυχές αυτών των πράξεων, οι οποίες περιλαμβάνουν τη συγκαλυμμένη έρευνα, την ανακριτική διείσδυση, τις ελεγχόμενες μεταφορές, την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, την καταγραφή της δραστηριότητας με συσκευές ήχου ή εικόνας και τη συσχέτιση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Εν συνεχεία, επικεντρώνεται σε ειδικότερα ζητήματα που αφορούν τις ανακριτικές πράξεις. Τέλος, η εργασία καταλήγει σε συμπερασματικές παρατηρήσεις, όπου αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των ειδικών ανακριτικών πράξεων στην αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. Προτείνονται βελτιώσεις στο υπάρχον νομικό πλαίσιο, με σκοπό την ενίσχυση της αντιμετώπισης αυτού του φαινομένου.

Λέξεις – Κλειδιά

Οργανωμένο έγκλημα, εγκληματική οργάνωση, εγκληματολογικές θεωρίες, ειδικές ανακριτικές πράξεις.

Organized crime in the Greek Penal Code and the contribution of special investigative measures in addressing it.

Abstract

The present study primarily focuses on the examination of organized crime in Greece, as defined and addressed through the legal framework and investigative procedures. The study centers on two main axes: the conceptual approach to organized crime and its practical handling through specific investigative actions. Specifically, it analyzes the criminological theories that describe organized crime, while also emphasizing the conceptual direction set by the Palermo Convention on organized crime. Additionally, the criminalization of organized crime through Article 187 of the Penal Code is examined. This study analyzes the changes introduced by Law 3875/2010 as well as the more recent legislative amendments that have taken place from 2019 to the present. The specific characteristics of Article 187 of the Penal Code are also examined, such as the qualitative, temporal, and quantitative criteria, the protected legal good, and the pursuit of financial gain. At the same time, the study focuses on the specific investigative actions provided for in Article 254 of the Code of Criminal Procedure. The general and specific aspects of these actions are analyzed, including undercover investigation, investigative infiltration, controlled deliveries, the lifting of confidentiality of communications, the recording of activity with audio or visual devices, and the correlation of personal data. Subsequently, the study concentrates on specific issues concerning investigative actions. Finally, the study concludes with summary observations, evaluating the effectiveness of special investigative actions in addressing organized crime. Improvements to the existing legal framework are proposed to enhance the combat against this phenomenon.

Keywords

Organized crime, criminal organization, forensic theories, special investigative acts.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	vii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	viii
Εισαγωγή.....	1
1. Εννοιολογικές και εγκληματολογικές προσεγγίσεις του οργανωμένου εγκλήματος	3
1.1. Οι βασικότερες εγκληματολογικές θεωρίες	3
1.1.1. Η θεωρία της συνωμοσίας του Donald Cressey	4
1.1.2. Η θεωρία της συμβιωτικής σχέσης μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας του William Chambliss.....	6
1.1.3. Η θέση του Vincenzo Ruggiero	8
1.2. Διεθνείς προσεγγίσεις της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος.....	9
1.2.1. Η Σύμβαση του Παλέρμο.....	9
2. Η ποινικοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος μέσα από το άρθρο 187 Π.Κ.	10
2.1. Μεταβολές στο άρθρο 187 Π.Κ.	12
2.1.1 Η μορφή του άρθρου 187 Π.Κ. μετά το Ν. 3875/2010.....	14
2.1.2 Οι νομοθετικές τροποποιήσεις από το 2019 έως σήμερα	15
2.2. Ειδικότερα χαρακτηριστικά του άρθρου 187 Π.Κ.	17
2.2.1. Ποιοτικό, χρονικό και ποσοτικό κριτήριο.....	17
2.2.2. Το προστατευόμενο έννομο αγαθό	20
2.2.3. Η επιδίωξη οικονομικού οφέλους	21
3. Ειδικές ανακριτικές πράξεις κατ' άρθρον 254 Κ.Π.Δ.....	24
3.1. Γενικά χαρακτηριστικά των ειδικών ανακριτικών πράξεων.....	25
3.2. Είδη ειδικών ανακριτικών πράξεων	26
3.2.1. Συγκαλυμμένη έρευνα.....	26
3.2.2. Ανακριτική διείσδυση	27
3.2.3. Ελεγχόμενες μεταφορές	29
3.2.4. Άρση του απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών ή των δεδομένων θέσης και κίνησης αυτών	30
3.2.5. Καταγραφή της δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα	31
3.2.6. Συσχέτιση ή συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.....	32
4. Ειδικότερα ζητήματα αναφορικά με τη διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων του άρθρου 254 Κ.Π.Δ.	34
4.1. Προϋποθέσεις διενέργειας των ειδικών ανακριτικών πράξεων του άρθρου 254 Κ.Π.Δ.	34
4.1.1. Ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων και αναγκαιότητα διενέργειας.....	34
4.1.2. Έκδοση ειδικά αιτιολογημένου βουλεύματος.....	36
4.2. Αποδεικτικό υλικό που αποκτήθηκε τυχαία	37
5. Συμπερασματικές παρατηρήσεις - Επίλογος.....	40
Βιβλιογραφικές αναφορές	43

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Eds	Editors
Is.	Issue
p.	page
Vol.	Volume
ΑΠ	Άρειος Πάγος
αρ.	αριθμό
ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
επ.	επόμενα
Επιμ.	Επιμέλεια
Ε.Σ.Δ.Α	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΦ. ΑΘ.	Εφετείο Αθηνών
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
κ.α.	και άλλα
κ.λ.π.	και λοιπά
Κ.Π.Δ.	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
Μ.Μ.Ε.	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ν.	Νόμος
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ολ	Ολομέλεια
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
περ.	περίπτωση
Π.Κ.	Ποινικός Κώδικας
π.χ.	παραδείγματος χάριν
σ.	σελίδα
σελ.	σελίδες
Συμβ	Συμβούλιο

ΣυμβΑΠ

Συμβούλιο Αρείου Πάγου

ΣυμβΕφΑθ

Συμβούλιο Εφετείου Αθηνών

Εισαγωγή

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα ολοένα και πιο έντονο φαινόμενο, απασχολώντας διάφορους επιστημονικούς κλάδους. Η απουσία ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για το οργανωμένο έγκλημα προκαλεί πολλές συζητήσεις, κυρίως εγκληματολογικού χαρακτήρα. Αυτή η έλλειψη καθιστά δύσκολη τη διεξαγωγή εμπειρισταωμένων ερευνών και την εξαγωγή σαφών συμπερασμάτων για το φαινόμενο. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι το οργανωμένο έγκλημα έχει εξελιχθεί σε μια εξαιρετικά επικίνδυνη μορφή παραβατικότητας, σε παγκόσμιο πλέον επίπεδο, καθώς προσαρμόζεται συνεχώς στις νέες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες. Απόρροια αυτής της κατάστασης είναι η ανάγκη θέσπισης και εφαρμογής αυστηρών ανακριτικών μέτρων για την καταπολέμησή του. Από το 2001, οπότε και το οργανωμένο έγκλημα άρχισε να εμφανίζεται στην ελληνική έννομη τάξη, έως και σήμερα, έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες ώστε να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά. Το κύριο νομικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος αποτελούν οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 254 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Χαρακτηριστικό στοιχείο των πράξεων αυτών αποτελεί ο προληπτικός και μυστικός χαρακτήρας τους, ο οποίος μάλιστα τις ξεχωρίζει από τις γενικές ανακριτικές πράξεις. Πρόκειται για πρακτικές του ποινικού δικονομικού δικαίου, οι οποίες, ενώ υπό άλλες συνθήκες θα θεωρούνταν απαράδεκτες διότι παραβιάζουν θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα, όταν χρησιμοποιούνται για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος αποκτούν πλήρη νομιμοποίηση. Ωστόσο, αυτό συμβαίνει όταν πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ώστε να διασφαλίζονται δικαιοκρατικές εγγυήσεις. Η χρήση των ειδικών ανακριτικών πράξεων ενέχει σοβαρούς κινδύνους, καθώς επηρεάζει ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες, όχι μόνο των άμεσα εμπλεκόμενων ατόμων αλλά και τρίτων αμέτοχων προσώπων. Γι' αυτό το λόγο, είναι απαραίτητο να εφαρμόζονται με απόλυτο σεβασμό στην αρχή της αναγκαιότητας, η οποία είναι μέρος της γενικότερης αρχής της αναλογικότητας. Συνεπώς, αυτές οι ανακριτικές μέθοδοι θα πρέπει να είναι η έσχατη λύση για τις διωκτικές αρχές, ειδικά όταν είναι απαραίτητες για τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, η οποία χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια, εξετάζεται το οργανωμένο έγκλημα ως έννοια και ως φαινόμενο, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, τόσο το ουσιαστικό όσο και το δικονομικό. Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθενται οι βασικότερες εγκληματολογικές θεωρίες σχετικά με το οργανωμένο

έγκλημα. Ειδική αναφορά γίνεται στις θεωρίες του Donald Cressey, ο οποίος προσέγγισε το οργανωμένο έγκλημα ως μια μορφή συνδικάτου με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως ιεραρχική δομή και μονοπωλιακή δράση, και του William Chambliss, ο οποίος ανέλυσε τη συμβιωτική σχέση μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας. Επιπλέον, παρουσιάζεται η προσέγγιση του Vincenzo Ruggiero, ο οποίος εστιάζει στη λειτουργία του οργανωμένου εγκλήματος σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η ποινικοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος μέσω του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα. Αναλύονται οι αλλαγές που εισήχθησαν με τον Ν. 3875/2010, καθώς και οι πιο πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις από το 2019 μέχρι σήμερα. Επίσης, εξετάζονται τα ειδικά χαρακτηριστικά του άρθρου 187 Π.Κ. και κατ' επέκταση της εγκληματικής οργάνωσης, όπως το ποιοτικό, χρονικό και ποσοτικό κριτήριο, το προστατευόμενο από την εν λόγω διάταξη έννομο αγαθό και η επιδίωξη οικονομικού κέρδους.

Στο επόμενο και τρίτο κεφάλαιο η παρούσα εργασία εστιάζει στις ειδικές ανακριτικές πράξεις που προβλέπονται στο άρθρο 254 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Αναλύονται οι γενικές και ειδικές πτυχές αυτών των πράξεων και δη της μυστικής έρευνας, της ανακριτικής διείσδυσης, των ελεγχόμενων παραδόσεων, της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, της καταγραφής δραστηριοτήτων με ηχητικά ή οπτικά μέσα και της συσχέτισης προσωπικών δεδομένων. Ακολούθως, στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζονται πιο ειδικά ζητήματα που αφορούν τις ανακριτικές πράξεις. Συγκεκριμένα, αναλύονται οι προϋποθέσεις διενέργειας των ειδικών ανακριτικών πράξεων, όπως η ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων και η αναγκαιότητα διενέργειάς τους, καθώς και η έκδοση ειδικά αιτιολογημένου βουλεύματος. Επιπλέον, γίνεται λόγος για το αποδεικτικό υλικό που αποκτήθηκε τυχαία κατά τη διάρκεια αυτών των πράξεων ή όπως συνηθίζει να λέγεται για τα «τυχαία ευρήματα». Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο παρατίθενται οι συμπερασματικές παρατηρήσεις της γράφουσας, οι οποίες έγκειται κυρίως στην αξιολόγηση της σταδιακής αυστηρότητας των νομοθετικών ρυθμίσεων των διατάξεων περί οργανωμένου εγκλήματος. Τέλος, προτείνονται βελτιώσεις στο υπάρχον νομικό πλαίσιο για την ενίσχυση της αντιμετώπισης αυτού του φαινομένου, καθώς υπάρχει ανάγκη για συνεχή βελτίωση και προσαρμογή του ισχύοντος νομικού πλαισίου στις σύγχρονες προκλήσεις που θέτει η ταχεία ανάπτυξη και εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος.

1. Εννοιολογικές και εγκληματολογικές προσεγγίσεις του οργανωμένου εγκλήματος.

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα φαινόμενο, το οποίο γίνεται όλο και εντονότερο, αποτελώντας συχνά θέμα συζήτησης σε διάφορους επιστημονικούς κόλπους, όπως π.χ. στο χώρο της νομικής, της οικονομίας ή και της κοινωνιολογίας. Άλλωστε, η έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για το οργανωμένο έγκλημα εγείρει ακόμη περισσότερες συζητήσεις, κυρίως εγκληματολογικού χαρακτήρα, καθώς σε αυτό το επιστημονικό πεδίο συναντώνται και οι περισσότερες θεωρήσεις περί οργανωμένου εγκλήματος. Η δυσκολία έγκειται στο γεγονός ότι δεν μπορούν να προκύψουν σαφή συμπεράσματα αναφορικά με το οργανωμένο έγκλημα, ούτε να διεξαχθούν εμπεριστατωμένες έρευνες, διότι πρόκειται για ένα φαινόμενο χωρίς ακριβή ορισμό. Υπάρχουν, λοιπόν, κενά ως προς το εύρος της επικινδυνότητάς του, τον τρόπο δράσης του και την εν γένει λειτουργία του σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, δεν μπορούν να εκτιμηθούν με ασφάλεια ούτε τα αποτελέσματα του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς αυτά στο μεγαλύτερο ποσοστό τους δεν καθίστανται αντιληπτά από το ευρύ κοινωνικό σύνολο. Είναι, λοιπόν, σχεδόν αδύνατον να κατανοηθεί η απαξία αυτών των εγκλημάτων, παρά το γεγονός ότι είναι πολύ μεγαλύτερη και εντονότερη από άλλα εγκλήματα, των οποίων όμως τα αποτελέσματα είναι πιο φανερά. Αυτή η μυστικότητα που περιβάλλει το οργανωμένο έγκλημα είναι ουσιαστικά και ο παράγοντας που αυξάνει την επικινδυνότητά του. Αρκετοί θεωρητικοί έχουν επιχειρήσει να προσεγγίσουν εννοιολογικά το φαινόμενο, ανάμεσά τους όμως ξεχωρίζουν οι Donald Cressey, William Chambliss και Vincenzo Ruggiero, των οποίων οι εγκληματολογικές θεωρίες θα αναλυθούν στο παρόν κεφάλαιο.

1.1. Οι βασικότερες εγκληματολογικές θεωρίες.

Ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» ξεκίνησε να χρησιμοποιείται πλέον των εκατό ετών πριν, στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, ενώ κατά τη δεκαετία του 1990 έκανε την εμφάνισή του και στην Ευρώπη, όπου χρησιμοποιήθηκε για να υποδείξει εγκληματικά φαινόμενα, τα οποία έως τότε λαμβάνονταν υπόψιν ως μείζονα κοινωνικά προβλήματα (Paoli, 2014, σ. 13). Συγκεκριμένα, ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» αποτελεί έναν εγκληματολογικό όρο, ο οποίος χρησιμοποιείται για να περιγράψει κοινωνικά φαινόμενα συστηματικής παρανομίας, με σκοπό το οικονομικό όφελος (Βιδάλη, 2017, σ. 150). Παρά το γεγονός ότι ο ως άνω όρος, έως και σήμερα, εξακολουθεί να έχει ιδιαίτερη ισχύ και πολιτική επιτυχία, αποτελεί

μία ασαφή και γενική έννοια, η οποία δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βάση για θεωρητικές και εμπειρικές αναλύσεις, καθώς πλέον περιλαμβάνει πολλούς διαφορετικούς ποινικούς παράγοντες και δραστηριότητες (Paoli, 2014, σ. 13). Ακόμη και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει ακριβής ορισμός του οργανωμένου εγκλήματος σε ευρωπαϊκά κείμενα, ωστόσο περιγράφονται επαρκώς σε αυτά τα στοιχεία που το χαρακτηρίζουν, η ιδιαίτερη επικινδυνότητα που επιφέρει καθώς και το πόσο σοβαρή απειλή αποτελεί για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2006, σ. 867).

Οι κλάδοι της εγκληματολογίας, της ανθρωπολογίας, της οικονομίας, των πολιτικών επιστημών ή της κοινωνιολογίας δε συναινούν ως προς την ακριβή έννοια του όρου, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις η φράση «οργανωμένο έγκλημα» χρησιμοποιείται αντί των λέξεων «μαφία», «γκανγκστερισμός» και «εκβιασμός» (Hirschfeld, 2015, σ. 23). Ωστόσο, οι όροι αυτοί δεν αποτυπώνουν την ακριβή έννοια του οργανωμένου εγκλήματος. Παρά τις προσπάθειες πολλών θεωρητικών, δεν έχει διατυπωθεί έως σήμερα ένας ορισμός κοινά αποδεκτός για το οργανωμένο έγκλημα. Δύο εκ των προσεγγίσεων περί ερμηνείας του οργανωμένου εγκλήματος που ξεχωρίζουν, έχουν διατυπωθεί από τους Donald Cressey και William Chambliss. Αυτό συμβαίνει, διότι προσπαθούν να απαντήσουν στο ερώτημα αν το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί κομμάτι της κοινωνίας εντός της οποίας αναπτύσσεται ή αν είναι ένα εξωτερικό φαινόμενο το οποίο εισάγεται στη νόμιμη κοινωνία (Βιδάλη, 2017, σ. 47). Εμπόδιο στη μελέτη και την καταγραφή του οργανωμένου εγκλήματος θέτει η έλλειψη ενός επιστημονικού ορισμού κοινά αποδεκτού. Επίσης, το εύρος της επικινδυνότητας του οργανωμένου εγκλήματος δεν καθίσταται ιδιαίτερος κατανοητό, καθώς πρόκειται για μία εγκληματική δραστηριότητα, η οποία ως επί το πλείστον δε δημιουργεί θύματα και ως εκ τούτου δε γίνεται αντιληπτή από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (Λίβος, 2000, σ. 31).

1.1.1. Η θεωρία της συνωμοσίας του Donald Cressey.

Στις Η.Π.Α. της δεκαετίας του 1960, ο Cressey υπήρξε από τους πρώτους μελετητές, ο οποίος αποπειράθηκε να οριοθετήσει την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος ταυτίζοντάς το με ένα είδος οργάνωσης. Ειδικότερα, προσέγγισε το οργανωμένο έγκλημα ως ένα συνδικάτο του εγκλήματος, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως την ιεραρχική δομή, τη δράση μονοπωλιακού τύπου και τον καταμερισμό των εργασιών των μελών της οργάνωσης (Σταμούλη, 2019, σ. 217). Ο Cressey, με σκοπό να

οριοθετήσει την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος, επικεντρώθηκε στην παρουσία της Cosa Nostra στις Η.Π.Α. και στον τρόπο δράσης αυτής. Πρόκειται για μία ομάδα με αυστηρή ιεραρχική δομή, στο εσωτερικό της οποίας είναι έντονος ο καταμερισμός εργασιών των μελών της, ενώ ταυτόχρονα υπάρχει αυστηρή υπακοή στα ανώτερα μέλη, η οποία υπαγορεύεται από άτυπους κανόνες (Cressey, 2008, σ. 165). Τα μέλη της Cosa Nostra έχουν ιταλικές ρίζες και κατ' επέκταση άμεση σχέση με τη σικελική μαφία. Σκοπός της ομάδας αυτής είναι ο προσπορισμός κέρδους, μεγαλύτερη όμως σημασία γι' αυτήν έχει η αναζήτηση και απόκτηση εξουσίας (Paoli, 2003, σ. 152).

Το κριτήριο της καταγωγής των μελών της Cosa Nostra οδήγησε τον Cressey στη διατύπωση της θεωρίας της συνωμοσίας, σύμφωνα με την οποία το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα ξένο / εισαγόμενο φαινόμενο, με σικελικές καταβολές, το οποίο ως εκ τούτου δεν έχει άμεση επαφή με το κοινωνικό πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσεται (Σταμούλη, 2019, σ. 218). Σύμφωνα με τη θεωρία της συνωμοσίας, το οργανωμένο έγκλημα ως εισαγόμενο φαινόμενο συνδέεται με συγκεκριμένες εθνικές μειονότητες και εθνοτικές ομάδες, οι οποίες σχηματίζουν ισχυρούς, άκαμπτους και ιεραρχικούς «οργανισμούς» που δρουν όπως οι νόμιμες επιχειρήσεις ή όπως οι αρχές επιβολής του νόμου (Antonopoulos, 2009, σ. 478). Επίσης, οι ως άνω ομάδες οργανωμένου εγκλήματος στοχεύουν στη δημιουργία μονοπωλίου μιας παράνομης αγοράς, καθώς και στην επέκταση αυτού σε διεθνές επίπεδο, χρησιμοποιώντας ως μέσο επίτευξης του σκοπού τους τη διαφθορά δημοσίων υπαλλήλων (Antonopoulos, 2009, σ. 478). Τέλος, το «κλειδί» για τη συμμετοχή σε αυτές τις ομάδες είναι η εθνικότητα των μελών τους (Antonopoulos, 2009, σ. 478). Μάλιστα, ως επί το πλείστον, η συμμετοχή των μελών στην ομάδα δεν εξαρτάται μόνο από την καταγωγή τους, αλλά και από τις μεταξύ τους συγγενικές σχέσεις. Εν τοις πράγμασι, κάθε ομάδα οργανωμένου εγκλήματος διευθύνεται και αποτελείται από μέλη μίας οικογένειας. Η ύπαρξη πραγματικών συγγενικών δεσμών μεταξύ των μελών της Cosa Nostra συμβάλλει στην ευκολότερη αποδοχή των κανόνων και κατ' επέκταση στη διατήρηση της ενότητας και της ειρήνης στο εσωτερικό της οργάνωσης (Cressey, 2008, σ. 175).

Σύμφωνα με τον Cressey, το ξένο φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος αποτελούσε απειλή για την αμερικανική κοινωνία, η οποία, στα μάτια του, είναι οργανωμένη, σύννομη και χωρίς ίχνη εγκληματικότητας. Γι' αυτό, άλλωστε, υποστήριξε ότι δεν μπορεί να υιοθετηθεί μία κοινή στρατηγική καταπολέμησης του εισαγόμενου οργανωμένου εγκλήματος και του εγχώριου εγκλήματος, προτάσσοντας την ανάγκη να εξαρθρωθεί πρώτα

το αρχηγείο της Cosa Nostra στη Σικελία κι έπειτα να αντιμετωπισθεί η οργάνωση στις Η.Π.Α. (Βιδάλη, 2017, σ.48). Παράλληλα, ο Cressey είχε χαρακτηρίσει ως αναποτελεσματικά μέσα αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος τόσο τη σύλληψη κάθε μέλους της οργάνωσης ξεχωριστά όσο και την αυστηροποίηση των ποινικών νόμων, ισχυριζόμενος ότι η ηγεσία της οργάνωσης εξαφανίζει και αποκρύπτει στοιχεία που θα μπορούσαν να αποδείξουν την ενοχή της, μέσα από συνομοσίες, χωρίς να παραβιάζει τυπικά το νόμο (Cressey, 2008, σ. 291).

Ο Cressey μέσα από τη θεωρία της συνομοσίας και τη γενικότερη προσέγγισή του αναφορικά με το οργανωμένο έγκλημα, έθεσε τις βάσεις για την εννοιολογική οριοθέτηση της εγκληματικής οργάνωσης, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί έως και σήμερα. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι κατόρθωσε να αποτυπώσει την οργανωτική διάρθρωση της Cosa Nostra, την ιεραρχική της δομή και τον τρόπο δράσης της, δεν κατάφερε να συνδέσει τη δράση της με τα εγκλήματα του δρόμου, αλλά ούτε και να περιγράψει τις σχέσεις της οργάνωσης με τρίτα πρόσωπα, όπως δικηγόρους, λογιστές και δημόσιους λειτουργούς (Βιδάλη, 2017, σ. 49). Ο Cressey έβαλε τα θεμέλια αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος, περιορίστηκε όμως στην αντιμετώπιση ορισμένων πτυχών του φαινομένου, με αποτέλεσμα να δεχθεί σφοδρή κριτική.

1.1.2. Η θεωρία της συμβιωτικής σχέσης μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας του William Chambliss.

Ο Chambliss αποπειράθηκε να καλύψει τις ελλείψεις και τα κενά που άφησε στη θεωρία του ο Cressey, διεξάγοντας προσωπική έρευνα και διατυπώνοντας τη θεώρησή του περίπου την ίδια περίοδο με τον Cressey. Εμφανώς επηρεασμένος από την κριτική εγκληματολογική θεωρία και το «έγκλημα του λευκού κολάρου», όπως διατυπώθηκε από τον Edwin Sutherland, ο Chambliss υποστήριξε ότι το οργανωμένο έγκλημα δεν είναι ένα εισαγόμενο φαινόμενο, αλλά ότι ενυπάρχει μέσα στην ίδια τη δομή της κοινωνίας, ερχόμενος σε πλήρη αντίθεση με τη «θεωρία της συνομοσίας».

Η εμπειρική έρευνα του Chambliss ξεκίνησε ήδη από τα 15 του χρόνια, όταν εργαζόταν σε κάποια φάρμα μαζί με κρατούμενους από μία φυλακή της περιοχής. Σύντομα διαπίστωσε ότι οι κρατούμενοι στον ελεύθερο τους χρόνο σχεδίαζαν πως θα συνεχίσουν την εγκληματική τους δραστηριότητα όταν αποφυλακιστούν (Chambliss, 2005, σ. 4). Αρκετά χρόνια αργότερα, ο Chambliss εγκαταστάθηκε στο Σιάτλ, όπου παρατήρησε ότι η αστυνομία ανεχόταν ένα τεράστιο δίκτυο παράνομων παιχνιδιών πόκερ, τοκογλύφων,

πορνών και εμπόρων ναρκωτικών. Ωστόσο, στη συνέχεια ανακάλυψε ότι όχι μόνο η αστυνομία, αλλά ο δήμαρχος, ο εισαγγελέας και μια σειρά από άλλους αξιωματικούς, πολιτικούς και επιχειρηματίες δεν ανέχονταν απλά τα εν λόγω εγκλήματα, αλλά ήταν εκείνοι που τα διαχειρίζονταν και τα συντόνιζαν, αποκομίζοντας οφέλη (Chambliss, 2005, σ. 5). Μετά το Σιάτλ, όπου και να πήγε, συνάντησε το ίδιο μοτίβο συμβίωσης των εγκληματιών με τις νόμιμες επιχειρήσεις, το πολιτικό, οικονομικό και νομοθετικό σύστημα, ενώ διαπίστωσε ότι οι μεγαλύτερες παραβάτες ήταν αυτοί που διαφύλασσαν το νόμο, διότι ήταν πέραν πάσης υποψίας λόγω της θέσης τους (Chambliss, 2004, σ. 243).

Ο Chambliss ασχολήθηκε κυρίως με το θέμα της κοινωνικής κατασκευής του νόμου, με τις σχέσεις ανάμεσα σε εξουσία, πολιτική και έγκλημα, καθώς και με τις σχέσεις συμβίωσης ανάμεσα στη νομιμότητα και την παρανομία, θέτοντας στο επίκεντρο της έρευνάς του τη σύγκρουση ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις, υποστηρίζοντας ότι αυτή καθορίζει και τη λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης (Βιδάλη, 2018). Υποστήριξε ότι η αποτυχία κατανόησης του οργανωμένου εγκλήματος οφείλεται στο γεγονός ότι τοποθετείται σε διαφορετικό πλαίσιο από αυτό μίας νόμιμης επιχείρησης, καθώς το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί προϊόν των δυνάμεων που υπάρχουν στην αγορά (Σταμούλη, 2016). Για τον Chambliss, το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα διαταξικό φαινόμενο, καθώς το εντοπίζει σε όλες τις βαθμίδες των στρωμάτων της καπιταλιστικής κοινωνίας. Το οργανωμένο έγκλημα συνδέεται άμεσα με ένα δίκτυο πελατειακών σχέσεων μεταξύ της πολιτικής, της οικονομίας και της κοινωνίας. Ο συνδετικός κρίκος αυτών των τομέων είναι η διαφθορά, η οποία αποτελεί την κυριότερη έκφραση του οργανωμένου εγκλήματος και διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην ανάπτυξή του (Βιδάλη, 2017, σ. 50). Το οργανωμένο έγκλημα προέρχεται από μία διαδικασία κατά την οποία οι ανθρώπινες πράξεις αποτυπώνονται σε μια προσπάθεια να προσαρμοστούν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνικής δομής (Chambliss, 1988, σ. 208). Επομένως, το οργανωμένο έγκλημα ως φαινόμενο παρουσιάζει και έντονη προσαρμοστικότητα, όπως και μία επιχείρηση, καθώς εξελίσσεται ανάλογα με το χρόνο, τον τόπο και το κοινωνικό πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσεται.

Σύμφωνα με τον Chambliss, δεν ισχύει μόνο η θέση ότι «το χρήμα είναι δύναμη» αλλά και ότι «η δύναμη παράγει χρήμα». Ειδικότερα, υποστήριξε ότι αυτοί που δημιουργούν και εκμεταλλεύονται τα δίκτυα σχέσεων, είναι άτομα με οικονομική και κοινωνική ισχύ, των οποίων η δύναμη και η θέση τους επιτρέπει, μέσω της διαφθοράς, να χρησιμοποιούν την πολιτική και τις αστυνομικές δυνάμεις προς εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων (Chambliss,

1988, σ. 70-71). Κατ' αυτόν τον τρόπο, διαμορφώνεται ένα σύστημα συμβίωσης μεταξύ της παρανομίας και της νομιμότητας.

1.1.3. Η θέση του Vincenzo Ruggiero.

Ο Ruggiero τάχθηκε υπέρ της θεωρίας του Chambliss περί συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας και παρανομίας, την οποία μάλιστα κατάφερε να εξελίξει. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι ο δεσμός νομιμότητας – παρανομίας μπορεί να γίνει κατανοητός αν το οργανωμένο έγκλημα θεωρηθεί ως μία κοινωνική οργάνωση, η οποία σχετίζεται με ένα δίκτυο που διέπεται από δύο διαφορετικούς τύπους σχέσεων (Ruggiero, 2012, σ. 7). Σύμφωνα με τον πρώτο τύπο, η κοινωνική οργάνωση έχει τη μορφή μίας ένωσης ατόμων που έχουν μεταξύ τους ένα είδος πολιτισμικής ομοιογένειας, ενώ σύμφωνα με τον δεύτερο η κοινωνική οργάνωση παρουσιάζεται ως ένα δίκτυο ατόμων, τα οποία συμμετέχουν σε μια κοινή δραστηριότητα, χωρίς να είναι απαραίτητο να τα συνδέει κάποια κοινωνική ή πολιτισμική ομοιογένεια (Ruggiero, 2012, σ. 7). Στην πρώτη περίπτωση δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην εσωτερική συνοχή και τη δομή της ομάδας, ενώ στη δεύτερη περίπτωση μπαίνει στο επίκεντρο η δομή και ο τρόπος διεξαγωγής των κοινών δραστηριοτήτων, στις οποίες συμμετέχουν τα άτομα. Το οργανωμένο έγκλημα, στα πλαίσια της συμβιωτικής σχέσης με τη νομιμότητα, συμμαχεί και συνεργάζεται με οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες με τέτοιον τρόπο, ώστε να συνδυάζει στοιχεία τόσο της συμβατικής εγκληματικότητας όσο και της εγκληματικότητας του λευκού κολάρου. Ειδικότερα, αυτό συμβαίνει όταν τα μέλη των εγκληματικών ομάδων μαθαίνουν τις τεχνικές και τη μεθοδολογία των συνεργατών τους με τα «λευκά κολάρα», με σκοπό να επενδύσουν και να διοχετεύσουν τα έσοδά τους από παράνομες δραστηριότητες στη νόμιμη οικονομία (Ruggiero, 2012, σ. 8). Υπό αυτό το πρίσμα, όμως, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι δεν είναι οι εγκληματικές ομάδες αυτές που διαφθείρουν τις νόμιμες αγορές, αλλά αντιθέτως οι νόμιμες αγορές διαφθείρουν τις εγκληματικές οργανώσεις, καθώς τις εξοπλίζουν με την κατάλληλη τεχνογνωσία. Εν προκειμένω, λοιπόν, ο Ruggiero μετατοπίζει το ενδιαφέρον από τον όρο «οργανωμένο έγκλημα» στον όρο «εγκληματικά δίκτυα», τα οποία δίκτυα εκμεταλλεύονται ορισμένες διαδεδομένες ανορθόδοξες και παράνομες πρακτικές της νόμιμης οικονομίας και εμπλέκονται σε αμοιβαίες ανταλλαγές με διάφορους τομείς (Ruggiero, 2012, σ. 8). Επίσης, παρατηρείται ότι όταν το οργανωμένο έγκλημα καταφέρει να εισέλθει στους κόλπους της νόμιμης οικονομίας και αγοράς, σταματά να χρησιμοποιεί και τη βία ως μέσο επίτευξης των στόχων του. Αρχικά, αυτό συμβαίνει διότι η χρήση βίας θα γίνει αμέσως

αισθητή στον επιχειρηματικό κόσμο τραβώντας τα βλέμματα και εν συνεχεία διότι σε αυτό το στάδιο μπορεί να φέρει αντίθετα αποτελέσματα, καθώς πλέον είναι σημαντικό για το οργανωμένο έγκλημα να δημιουργήσει ισχυρούς δεσμούς και όχι προστριβές (Ruggiero, 2012, σ. 9-10). Κατ' αυτόν τον τρόπο, αποδεικνύεται και η προσαρμοστικότητα των εγκληματικών δικτύων και κατ' επέκταση του οργανωμένου εγκλήματος. Τα εγκληματικά δίκτυα προϋποθέτουν την ύπαρξη αλληλεξαρτώμενων στοιχείων, όπως είναι η συγγένεια, η εθνικότητα, η πολιτισμική ομοιογένεια και οι επιχειρηματικές σχέσεις και το οργανωμένο έγκλημα πρέπει να θεωρείται ως ένας συνδυασμός όλων των ανωτέρω (Ruggiero, 2012, σ. 10). Αυτή η πολυπλοκότητα του οργανωμένου εγκλήματος, σε συνδυασμό με την προσαρμοστικότητα που παρουσιάζει, οφείλονται και για την αδυναμία της δικαιοσύνης να εξαλείψει αυτού του είδους την εγκληματικότητα. Ο Ruggiero, λοιπόν, μέσα από τις έρευνές του απέδειξε ότι μεταξύ της νόμιμης και της «βρώμικης» επιχειρηματικής δράσης, υπάρχουν αμοιβαίες συμβιωτικές σχέσεις, ενώ παράλληλα οι παράνομες δραστηριότητες καταφέρνουν να ενταχθούν στην κοινωνική δομή απολαμβάνοντας συχνά κοινωνική ανοχή (Λίβος, 2000, σ. 45).

1.2. Διεθνείς προσεγγίσεις της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος.

1.2.1. Τα πρώτα διεθνή νομοθετικά κείμενα.

Με σκοπό την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, πολλές χώρες προχώρησαν στη θέσπιση ορισμένων παραμέτρων, οι οποίες θα μπορούσαν να οριοθετήσουν κατά κάποιο τρόπο ορισμένα χαρακτηριστικά της οργανωμένης εγκληματικής δράσης. Προς αυτή την κατεύθυνση συνετάχθη το υπ' αρ. 12247/1/94 REV 1 ENFOPOL 161 έγγραφο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο στο Παράρτημα Γ' περιέχει έναν κατάλογο όπου όχι μόνο καταγράφονται, αλλά ιεραρχούνται τα κύρια χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος (Λίβος, 2000, σ. 32). Σύμφωνα με τον ως άνω κατάλογο οργανωμένο έγκλημα υπάρχει όταν υφίσταται μία ένωση άνω των δύο ατόμων έκαστο εκ των οποίων αναλαμβάνει μία ξεχωριστή εργασία, έχει μεγάλη χρονική διάρκεια και ιεραρχία στο εσωτερικό της, διαπράττει σοβαρές αξιόποινες πράξεις, χρησιμοποιεί βία και επιχειρησιακές δομές και ασκεί επιρροή σε πολιτικούς, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τη δικαιοσύνη, την οικονομία με σκοπό την απόκτηση περιουσιακού οφέλους (Λίβος, 2000, σ. 32). Συνολικά στον ως άνω κατάλογο καταγράφονται 11 χαρακτηριστικά εκ των οποίων πρέπει να συντρέχουν τουλάχιστον τα έξι, ώστε να υφίσταται οργανωμένο έγκλημα. Στα

έξι αυτά χαρακτηριστικά πρέπει επίσης να συμπεριλαμβάνονται οπωσδήποτε η συνεργασία άνω των δύο ατόμων, οι υπόνοιες διάπραξης σοβαρών ποινικών αδικημάτων και η επιδίωξη δύναμης και κέρδους (Λίβος, 2000, σ. 32). Ωστόσο, τα στοιχεία αυτού του καταλόγου δεν μπορούν να οδηγήσουν σε έναν ποινικό ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος, λόγω της αοριστίας που εμφανίζουν, χωρίς αυτό να αναιρεί τη γενικότερη συνδρομή τους στην καταπολέμηση του φαινομένου.

Προσπάθειες να οριστεί εννοιολογικά το οργανωμένο έγκλημα έλαβαν χώρα τόσο με τη Συνθήκη Schengen όσο και με τη Σύμβαση Europol. Ειδικότερα, η τελευταία επιχειρεί να ορίσει το οργανωμένο έγκλημα αναφέροντας σε παράρτημά της ενδεικτικές παράνομες δραστηριότητες, οι οποίες συνιστούν τυπικές μορφές οργανωμένης εγκληματικότητας, όπως είναι η αρπαγή, η σωματεμπορία, η λαθρομετανάστευση, το εμπόριο ναρκωτικών, το λαθρεμπόριο όπλων, η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, η παραχάραξη η διαφθορά κ.α. (Λίβος, 2000, σ. 33-34). Ωστόσο, ούτε αυτή η προσέγγιση μπορεί να οδηγήσει σε έναν σαφή ορισμό, διότι δεν είναι ξεκάθαρη η διάκριση μεταξύ του οργανωμένου εγκλήματος και των εγκλημάτων που διαπράττονται από συμμορίες, των εγκλημάτων του λευκού κολάρου και των οικονομικών εγκλημάτων (Λίβος, 2000, σ. 34).

1.2.2. Η Σύμβαση του Παλέρμο.

Η Σύμβαση του Παλέρμο, γνωστή και ως Διεθνής Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος, αποτέλεσε το κυριότερο εγχείρημα καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος σε διεθνές επίπεδο. Υπεγράφη το Δεκέμβριο του έτους 2000 στο Παλέρμο της Ιταλίας. Τη Σύμβαση συνόδευσαν και τρία Πρωτόκολλα, τα οποία κυρώθηκαν και τέθηκαν σε ισχύ ταυτόχρονα με τη Σύμβαση. Το πρώτο Πρωτόκολλο αφορά την πρόληψη, την καταστολή και την τιμώρηση της διακίνησης προσώπων, ιδίως των γυναικών και των παιδιών, το δεύτερο Πρωτόκολλο αφορά τη λαθραία διακίνηση μεταναστών από τη γη, τη θάλασσα και τον αέρα και το τρίτο Πρωτόκολλο αφορά την παράνομη κατασκευή και διακίνηση πυρομαχικών και πυροβόλων όπλων μαζί με τα τμήματά και τα συστατικά τους (Βιδάλη, 2017, σ. 174).

Στα πλαίσια κατάρτισης της Σύμβασης, υπερίσχυσε η άποψη ότι το οργανωμένο έγκλημα θα αντιμετωπιστεί αποτελεσματικότερα αν δοθεί βάση στη δομή και τις λειτουργίες του κι όχι τόσο στις δραστηριότητές του, ενώ παράλληλα προβλέφθηκε ότι η εν λόγω παράνομη

δράση πρέπει να συνδέεται άμεσα με τη δράση μιας εγκληματικής ομάδας (Χλούπης, 2019, σ. 281). Στο δεύτερο άρθρο της Σύμβασης γίνεται μία προσπάθεια ορισμού του οργανωμένου εγκλήματος, μέσω της έννοιας της εγκληματικής οργάνωσης, στην οποία αποδίδονται τα εξής χαρακτηριστικά: δομή άνω των τριών ατόμων, χρονική διάρκεια, δράση των μελών από κοινού με σκοπό την τέλεση σοβαρών αξιόποινων πράξεων, ώστε να προσπορισθούν οικονομικά ή άλλα υλικά οφέλη, έμμεσα ή άμεσα (Βιδάλη, 2017, σ. 174-175). Στον ορισμό αυτό υπονοείται ο πραγματοπαγής χαρακτήρας της εγκληματικής οργάνωσης, χωρίς όμως να γίνεται καθόλα αντιληπτή η διάκριση από τις προσωποπαγείς συμμορίες, καθώς δε γίνεται αναφορά σε καταμερισμό εργασιών εντός της ομάδας και στην επιχειρησιακή της δομή (Χλούπης, 2019, σ. 281-282). Μείζον ζήτημα αποτελεί και η αναφορά της Σύμβασης στο σοβαρό και διεθνικό έγκλημα. Συγκεκριμένα, ως σοβαρό νοείται το έγκλημα το οποίο τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή τουλάχιστον τεσσάρων ετών (Βιδάλη, 2017, σ. 174). Ως διεθνικό έγκλημα νοείται αυτό που ενώ έχει σχεδιαστεί κατά το μεγαλύτερο μέρος του σε ένα κράτος τελείται σε ένα άλλο, αφορά εγκληματική οργάνωση που δρα σε περισσότερα του ενός κράτη, παράλληλα όμως η δράση της αυτή έχει σοβαρές επιπτώσεις σε άλλο κράτος (Χλούπης, 2019, σ. 282).

Η Σύμβαση του Παλέρμο ουσιαστικά προέκυψε ως επιτακτική ανάγκη όταν οι διάφορες κυβερνήσεις συνειδητοποίησαν το εύρος του οργανωμένου εγκλήματος, όχι μόνο εντός των συνόρων μίας χώρας αλλά διεθνώς. Ωστόσο, αναγκαίο κρίνεται να επισημανθεί ο ρόλος της Σύμβασης ως ένα νομικό εργαλείο κι όχι ως μία επιχειρησιακή συμφωνία που οδηγεί σε συγκεκριμένες δραστηριότητες (Βιδάλη, 2017, σ. 177). Άλλωστε, όσον αφορά στην αξιολόγηση της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της, πρέπει να ληφθεί υπόψιν και το γεγονός ότι από τότε που υπεγράφησαν, έχουν σημειωθεί συνεχείς και σημαντικές μεταβολές στο οργανωμένο έγκλημα, τόσο στον τρόπο δράσης του όσο και στα μέσα που χρησιμοποιεί για την επίτευξη των σκοπών του. Επίσης, είναι δύσκολο να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα της Σύμβασης, διότι τα κράτη δεν παρέχουν αρκετές πληροφορίες φοβούμενα μήπως τους ασκηθεί κριτική, χωρίς ωστόσο να αμφισβητείται η συνδρομή της στην αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. Στην Ελλάδα, η Σύμβαση κυρώθηκε με τον Ν. 3875/2010, ήτοι δέκα ολόκληρα έτη από την υπογραφή της.

2. Η ποινικοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος μέσα από το άρθρο 187 Π.Κ.

Στον ελληνικό ποινικό κώδικα το οργανωμένο έγκλημα τυποποιείται μέσω της σύστασης και της δράσης της εγκληματικής οργάνωσης, όπως αυτή ρυθμίζεται στο άρθρο 187 Π.Κ. Κρίνεται, συνεπώς, απαραίτητο να γίνει εκτενής αναφορά στο συγκεκριμένο άρθρο υπό το πρίσμα του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Το άρθρο 187 Π.Κ. περί εγκληματικής οργάνωσης έχει υποστεί αρκετές τροποποιήσεις, με τις περισσότερες να έχουν λάβει χώρα μόλις τα τελευταία πέντε έτη. Έπειτα από μία λεπτομερή καταγραφή των τροποποιήσεων αυτών, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη σημερινή μορφή του άρθρου και στα χαρακτηριστικά που πρέπει να φέρει μία οργάνωση, ώστε να χαρακτηριστεί εγκληματική. Το σίγουρο είναι ότι αυτές οι αλλαγές ως στόχο έχουν να καταστείλουν τη συνεχή άνοδο του οργανωμένου εγκλήματος, αυστηροποιώντας όλο και περισσότερο τις σχετικές ποινικές διατάξεις. Είναι αμφίβολο, όμως, το κατά πόσο έχει συμβάλει αυτού του είδους η πρακτική στην ουσιαστική καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς στην πράξη και δη στις δικαστικές αίθουσες, δεν έχουν σημειωθεί ιδιαίτερες αλλαγές.

2.1. Μεταβολές στο άρθρο 187 Π.Κ.

Πριν την κύρωση της Σύμβασης του Παλέρμο με το Ν. 3875/2010, υπήρξαν κι άλλα νομοθετήματα για το οργανωμένο έγκλημα. Το πρώτο νομοθέτημα ήταν ο Ν. 774/1978 «περί καταστολής της τρομοκρατίας και προστασίας του δημοκρατικού πολιτεύματος», ο οποίος καταργήθηκε με το Ν. 1366/1983. Το 1990 εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη για πρώτη φορά το άρθρο 187 Π.Κ. με το Ν. 1916/1990 «για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα». Σε αυτή του την αρχική μορφή, το άρθρο 187 Π.Κ. δεν συνδεόταν ιδιαιτέρως με το οργανωμένο έγκλημα, καθώς αναφερόταν στη σύσταση συμμορίας. Ακολούθως, καταργήθηκε και ο Ν. 1916/1990 με το Ν. 2172/1993, ο οποίος επέφερε αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις ήταν εξαρχής υποτυπώδεις και αποσπασματικές κι έτσι συνέχισαν με το Ν. 2145/1993 και το Ν. 2331/1995 για την «πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», με το οργανωμένο έγκλημα απλώς να διαπνέει το αξιόποιο των πράξεων του τελευταίου ως ratio legis (Παπαχαράλαμπος, 1998, σ. 689). Η έννοια του «σοβαρού εγκλήματος» (serious crime)

δε συναντάται στην ελληνική νομοθεσία, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να χαρακτηριστεί ένα έγκλημα ως τέτοιο, με εξαίρεση ίσως τα εγκλήματα που διαπράττονται από περισσότερους δράστες οι οποίοι δρουν κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια (άρθρο 13 περ. στ' Π.Κ.) ή όταν είναι ιδιαιτέρως επικίνδυνοι (άρθρο 13 περ. ζ' Π.Κ.) ή τα άρθρα 45 Π.Κ. και 187 Π.Κ., επειδή δεν υπήρχαν ειδικές διατάξεις για το οργανωμένο έγκλημα πριν από το Ν. 2928/2001 (Χλούπης, 2020, σ. 537).

Με το Ν. 2928/2001 με τίτλο «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων», έγινε η πρώτη απόπειρα να ρυθμιστεί η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος μέσα από τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Παράλληλα, με τον νόμο αυτό έγινε και μία προσπάθεια να συμμορφωθεί η Ελλάδα με το περιεχόμενο της Σύμβασης του Παλέρμο, καθώς αυτή είχε ήδη υπογραφεί από το 2000, δεν είχε όμως κυρωθεί ακόμα. Ειδικότερα, με το Ν. 2928/2001 τροποποιήθηκε το άρθρο 187 Π.Κ. και δη η πρώτη παράγραφος αυτού, όπου τυποποιήθηκε η εγκληματική οργάνωση, ενώ στην τρίτη παράγραφο τυποποιήθηκε το έγκλημα της συμμετοχής σε συμμορία. Επίσης, στο Ν. 2928/2001, αρχικά δεν διαφοροποιούνταν η εγκληματική οργάνωση που έχει ως στόχο το οικονομικό όφελος από την τρομοκρατική οργάνωση, κάτι το οποίο έγινε αργότερα με το Ν. 3251/2004 (Σταμούλη, 2019, σ. 220). Άλλωστε, πριν από το 2001, η ταύτιση της ποινικής αντιμετώπισης της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος ήταν σύνηθες φαινόμενο για τον Έλληνα νομοθέτη. Η εγκληματική οργάνωση αποτέλεσε τον πυρήνα της διάταξης του άρθρου 187 Π.Κ., η οποία τιμωρούσε με κάθειρξη έως δέκα έτη όποιον συγκροτούσε ή εντασσόταν ως μέλος σε δομημένη ομάδα, με διαρκή δράση, αποτελούμενη από τρία ή περισσότερα άτομα, η οποία επιδίωκε τη διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων του ποινικού Κώδικα ή άλλων ειδικών ποινικών νόμων (Χλούπης, 2020, σ. 538). Το στοιχείο της επιδίωξης, που εισήχθη με το Ν. 2928/2001, ήταν καίριας σημασίας, διότι πλέον δεν ήταν αρκετό για τα μέλη της οργάνωσης απλώς να έχουν αποδεχτεί την τέλεση των αξιόποινων πράξεων, αλλά έπρεπε και να την επιδιώκουν (Καραγκούνης, 2017, σ. 637). Επιπλέον, η επιδίωξη αυτή δεν έπρεπε να υφίσταται ως στοιχείο μόνο σε έκαστο μέλος της οργάνωσης, αλλά στην ίδια την οργάνωση.

Η διάταξη του άρθρου 187 Π.Κ., όπως τυποποιήθηκε με το Ν. 2928/2001, δέχτηκε έντονη κριτική κυρίως αναφορικά με την αοριστία της έννοιας της εγκληματικής οργάνωσης, τον

περιορισμό των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, την υλική αρμοδιότητα κ.λ.π. (Σταμούλη, 2019, σ. 221). Ζήτημα προκάλεσε, επίσης, η ταύτιση της εγκληματικής οργάνωσης με το οργανωμένο έγκλημα, παρά την παραδοχή περί πραγματοπαγούς χαρακτήρα του οργανωμένου εγκλήματος, επειδή υποστηρίχθηκε ότι δεν υπάρχει πρόβλεψη για τη δικτύωση των μελών της οργάνωσης με τρίτους, καταλήγοντας έτσι σε μία ιδιαίτερος στενή έννοια της εγκληματικής οργάνωσης (Βιδάλη, 2017, σ. 188). Ο Έλληνας νομοθέτης προσπάθησε να ενσωματώσει στην ελληνική νομοθεσία τις διεθνείς επιταγές για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, χωρίς ωστόσο να καθίσταται σαφές αν τελικά έχει αντιληφθεί πλήρως την πραγματικότητα του οργανωμένου εγκλήματος (Βιδάλη, 2017, σ. 188-189).

2.1.1. Η μορφή του άρθρου 187 Π.Κ. μετά το Ν. 3875/2010

Με το Ν. 3875/2010 κυρώθηκε και εφαρμόστηκε η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου εγκλήματος καθώς και τα τρία πρωτόκολλα αυτής. Στο δεύτερο άρθρο του νόμου η οργανωμένη εγκληματική ομάδα ορίζεται ως «δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων προσώπων που υπάρχει για κάποια χρονική περίοδο και ενεργεί με κοινό σκοπό τέλεσης ενός ή περισσότερων σοβαρών εγκλημάτων ή εγκλημάτων που θεσπίζονται σύμφωνα με τη Σύμβαση αυτή, προκειμένου να ποριστεί αμέσως ή εμμέσως οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος». Ακολουθώντας στο πέμπτο άρθρο του νόμου ρυθμίζεται η ποινικοποίηση της συμμετοχής σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα, επιφέροντας έτσι αλλαγές στο άρθρο 187 Π.Κ. Ειδικότερα, η φράση «και επιδιώκει», που υπήρχε έως τότε στο άρθρο 187 Π.Κ., αντικαταστάθηκε με τη φράση «που επιδιώκει», μεταβάλλοντας την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος. Πριν από αυτήν την τροποποίηση, στο άρθρο 187 Π.Κ. τυποποιούνταν ένα έγκλημα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης, δηλαδή η επιδίωξη τέλεσης εγκλημάτων από τα μέλη της οργάνωσης αποτελούσε υποκειμενικό στοιχείο του αδικού, για το οποίο ήταν απαραίτητη η ύπαρξη άμεσου δόλου α' βαθμού (Καραγκούνης, 2017, σ. 638). Η αντικατάσταση, όμως, μία λέξης, του «και» σε «που», μετέτρεψε την επιδίωξη από στοιχείο της υποκειμενικής υπόστασης του αδικήματος σε στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης αυτού, καθιστώντας έτσι τη διάταξη αυστηρότερη. Ειδικότερα, η αυστηρότητα έγκειται στο γεγονός ότι πλέον η επιδίωξη ως στοιχείο ανήκει στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, επομένως αρκεί ο ενδεχόμενος δόλος κάθε μέλους της οργάνωσης ως προς αυτήν (Καραγκούνης, 2017, σ.639). Από την άλλη πλευρά

βέβαια, μπορεί να θεωρηθεί επιεικέστερη η νέα ρύθμιση, διότι απαιτείτο πλέον να συντρέχει ο σκοπός τέλεσης σε όλα τα μέλη της ομάδας ως σύνολο (Καραγκούνης, 2017, σ. 639). Το βασικότερο, όμως, είναι ότι με το Ν. 3875/2010 καταργήθηκε το προσωποπαγές στοιχείο που χαρακτήριζε έως τότε την εγκληματική οργάνωση και δόθηκε έμφαση στον πραγματοπαγή της χαρακτήρα.

Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, ότι ενώ στο Ν. 2928/2001 δε γίνεται καμία αναφορά επί οικονομικού οφέλους, στο Ν. 3875/2010 το οικονομικό όφελος προκύπτει έμμεσα και μάλιστα ως επιβαρυντική περίπτωση, παρ' όλο που ο προσπορισμός οικονομικού οφέλους αναφέρεται ρητά στη Σύμβαση του Παλέρμο (Βιδάλη, 2017, σ. 189). Εν προκειμένω, λοιπόν, ο νομοθέτης δεν εντάσσει το οικονομικό όφελος στο σκοπό της εγκληματικής οργάνωσης ως βασικό του στοιχείο, με αποτέλεσμα να καθίσταται έτι δυσκολότερος ο ορισμός του οργανωμένου εγκλήματος. Εφόσον το οικονομικό όφελος δεν αναγνωρίζεται ως συστατικό στοιχείο της εγκληματικής οργάνωσης, δύναται να μην αναζητηθεί η προέλευση ή η κατάληξη των οικονομικών οφελών, με απόρροια να μην αποδυναμώνεται οικονομικά το οργανωμένο έγκλημα, αλλά αντιθέτως να προστατεύεται (Βιδάλη, 2017, σ. 190). Ως εκ τούτου, η εγκληματική οργάνωση δε διέφερε από άλλου είδους οργανώσεις με εντελώς διαφορετικό σκοπό, όπως π.χ. οι τρομοκρατικές οργανώσεις, οι οποίες έχουν ως κινητήριο δύναμη την ιδεολογία (215/2015 ΕΦ. ΑΘ.).

2.1.2. Οι νομοθετικές τροποποιήσεις από το 2019 έως σήμερα.

Το άρθρο 187 Π.Κ. παρέμεινε κατά βάση ίδιο από τη θέσπιση του Ν. 3875/2010 και για μία δεκαετία περίπου, έως την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα με το Ν. 4619/2019. Η νέα τυποποίηση του άρθρου έχει ως εξής : «Οποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων, που επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή». Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4619/2019, πλέον για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος αρκεί η επιδίωξη τέλεσης οποιουδήποτε κακουργήματος και όχι συγκεκριμένων, όπως αυτά ειδικώς αναφέρονταν στην προϊσχύσασα διάταξη. Η τροποποίηση αυτή είχε ως στόχο να μη γίνονται συνεχώς αλλαγές στην εν λόγω διάταξη με προσθαφαιρέσεις εγκλημάτων. Ένα ακόμη νέο στοιχείο που προστίθεται στη διάταξη με το Ν. 4619/2019 είναι η λέξη «επιχειρησιακά», η οποία πλέον αποτελεί προϋπόθεση για την τέλεση του αδικήματος του

άρθρου 187 Π.Κ. Ακόμη, στην αιτιολογική έκθεση του νόμου, διασαφηνίζεται ότι η εγκληματική οργάνωση πρέπει να έχει διαρκή εγκληματική δράση κι όχι απλώς χρονική διάρκεια και δράση. Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 187 Π.Κ. ορίζεται ως ποινή για αυτόν που διευθύνει την εγκληματική οργάνωση η κάθειρξη, σε αντίθεση με την ποινή όσων συστήνουν και συμμετέχουν στην οργάνωση, η οποία είναι κάθειρξη έως δέκα έτη. Εν προκειμένω, η διεύθυνση της εγκληματικής οργάνωσης αποτελεί διακεκριμένη μορφή του βασικού εγκλήματος, όπως αυτό τυποποιείται στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 187 Π.Κ.

Στην έως το 2019 ισχύουσα διάταξη, η πέμπτη παράγραφος του άρθρου αναφερόταν στη συμμορία και συγκεκριμένα σε όποιον «ενώνεται με άλλον για να διαπράξει κακούργημα». Η παράγραφος αυτή, η οποία με το νέο νόμο μετακινήθηκε στην τρίτη παράγραφο, τροποποιήθηκε αντικαθιστώντας τη λέξη «ενώνεται» με τη λέξη «οργανώνεται». Η αλλαγή αυτή, σύμφωνα και με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, καθιστά σαφές ότι για την ύπαρξη συμμορίας δεν αρκετό απλώς να συμπίπτουν οι βουλήσεις των δραστών, αλλά είναι απαραίτητη η σύσταση οργάνωσης, έστω με στοιχειώδη δομή, ενώ παράλληλα είναι απαραίτητη και η συμφωνία για την από κοινού τέλεση των αδικημάτων.

Τροποποιήσεις στο άρθρο 187 Π.Κ. επέφερε ακολούθως και ο Ν. 4637/2019, με τον οποίο προστέθηκε στο άρθρο νέα τέταρτη παράγραφος, σύμφωνα με την οποία τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών όποιος παρέχει σε άλλον κάθε είδους περιουσιακό στοιχείο, υλικό, άυλο, κινητό ή ακίνητο ή οποιοδήποτε χρηματοοικονομικό μέσο, οδηγίες ή πληροφορίες ή στρατολογεί νέα μέλη, γνωρίζοντας ότι έτσι υποβοηθά την τέλεση αδικημάτων από την εγκληματική οργάνωση.

Σημαντικές τροποποιήσεις στο άρθρο περί εγκληματικής οργάνωσης επέφερε και ο Ν. 4908/2022, με τον οποίο προστέθηκαν στο δεύτερο εδάφιο της τρίτης παραγράφου τα έννομα αγαθά της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, καθώς προστέθηκε και έκτη παράγραφος στο άρθρο. Η παράγραφος αυτή απέκλεισε την αναστολή και τη μετατροπή της ποινής, καθώς και την ανασταλτική δύναμη της έφεσης για τα εγκλήματα του άρθρου 187 Π.Κ. αλλά και για τα συναφή με αυτά. Η απότομη και υπέρμετρη αυστηριοποίηση του νομοθετικού πλαισίου προκάλεσε πληθώρα αντιδράσεων με βασικότερη αυτή Συντονιστικής Επιτροπής της Ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος, η οποία μάλιστα εκδηλώθηκε και με αποχή των δικηγόρων από δίκες που αφορούν

το άρθρο 187 Π.Κ. Η αντίδραση επικεντρώθηκε στο γεγονός ότι δεν επιτρέπεται η αναστολή ή η μετατροπή της ποινής για τα αδικήματα του άρθρου 187 Π.Κ., ακόμη κι αν αυτά είναι πλημμεληματικού χαρακτήρα, η δε τυχόν άσκηση έφεσης ουδεμία αναστέλλουσα ισχύ έχει, ωστόσο υπάρχει αναδρομική ισχύς της διάταξης, καταλύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου και αντιβαίνοντας στην αρχή της αναλογικότητας, περιορίζοντας τα δικαιώματα του κατηγορουμένου («Σφοδρή αντίδραση της Ολομέλειας στην αιφνίδια αλλαγή του άρθρου 187 Π.Κ., με την προσθήκη της παρ. 6», 2022). Ωστόσο, έχει εκφραστεί και η άποψη ότι η τροποποίηση αυτή έλαβε χώρα υπό το πρίσμα πολιτικών σκοπιμοτήτων και ότι η αυστηριοποίηση είχε ως στόχο να καθισχυραστεί η κοινή γνώμη σε μια χρονική περίοδο που καταγράφηκαν ακραία φαινόμενα οπαδικής βίας.

Η πιο πρόσφατη τροποποίηση του άρθρου 187 Π.Κ. έλαβε χώρα με το Ν. 5090/2024 και το άρθρο 37 αυτού, ο οποίος άλλαξε πάλι την έκτη παράγραφο. Ειδικότερα, προστέθηκε ως εξαίρεση στη μη αναστέλλουσα ισχύ της έφεσης η καταδίκη για τα αδικήματα της τρίτης παραγράφου, όμως υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και προστέθηκε δεύτερο εδάφιο για την υποχρεωτική επιβολή περιοριστικών όρων όταν η έφεση θα έχει αναστέλλουσα ισχύ. Η ως άνω τροποποίηση είχε ως στόχο να σταθμίσει την υπέρμετρη αυστηρότητα της διάταξης, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί με το Ν. 4908/2022. Παρατηρείται ότι ενώ το άρθρο 187 Π.Κ. από το 2010 έως και το 2019 δεν είχε υποστεί σχεδόν καμία ουσιώδη αλλαγή, τα τελευταία πέντε έτη έχει υποστεί τουλάχιστον τέσσερις σημαντικές τροποποιήσεις, χωρίς ωστόσο να σημειώνεται κάποια διαφορά στις δικαστικές αίθουσες.

2.2. Ειδικότερα χαρακτηριστικά του άρθρου 187 Π.Κ.

2.2.1. Ποιοτικό, χρονικό και ποσοτικό κριτήριο.

Σύμφωνα με τη σημερινή μορφή του άρθρου 187 Π.Κ., μία οργάνωση για να χαρακτηριστεί ως εγκληματική πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια, με βασικότερα το ποιοτικό, το ποσοτικό και το χρονικό. Το ποιοτικό κριτήριο αναφέρεται στην επιχειρησιακή δομή της οργάνωσης. Όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4619/2019, με τον όρο επιχειρησιακή νοείται «η δομή ομάδας της οποίας τα μέλη αναλαμβάνουν διακριτούς και αλληλοϋποστηριζόμενους ή αυτοτελείς ρόλους, ή διακριτούς και συνδυασμένους ή ανεξάρτητους στόχους, με σκοπό να αυξήσουν την αποτελεσματικότητά τους είτε ατομικά

είτε στο πλαίσιο της συλλογικής τους δράσης, ανεξαρτήτως της γνώσης εκάστου για τα συγκεκριμένα καθήκοντα των άλλων ή και για τον συγκεκριμένο σε κάθε περίπτωση στόχο της οργάνωσης». Ουσιαστικά, ο όρος «επιχειρησιακά» είναι αυτός που διακρίνει την εγκληματική οργάνωση του άρθρου 187 Π.Κ. από άλλες ομάδες με μειωμένη επικινδυνότητα και εγκληματική δράση, όπως είναι οι συμμορίες. Προσδίδεται κατ' αυτόν τον τρόπο ένας πραγματοπαγής χαρακτήρας στην εγκληματική οργάνωση, ο οποίος τη διαφοροποιεί από τις οργανώσεις – ομάδες με προσωποπαγή δομή. Ο πραγματοπαγής χαρακτήρας της εγκληματικής οργάνωσης έγκειται κυρίως στον τρόπο λειτουργίας της κι όχι στα μέλη της αυτά καθ' αυτά, υπό την έννοια ότι τα μέλη της διαδραματίζουν δευτερεύοντα ρόλο για την κύρια λειτουργία της οργάνωσης, καθώς μπορούν να αντικατασταθούν ανά πάσα στιγμή. Το ενδιαφέρον μετατοπίζεται στη διάρθρωση της λειτουργίας της οργάνωσης, με τη θέσπιση ιεραρχικών δομών και την κατανομή καθηκόντων και αρμοδιοτήτων μεταξύ των μελών, και στη συντονισμένη δράση αυτών, η οποία κατευθύνεται από τη βούληση του συνόλου των μελών για την πραγμάτωση των στόχων της, βούληση η οποία είναι εν τοις πράγμασι δεσμευτική για κάθε μέλος, χωρίς ωστόσο να απαιτείται η συμμετοχή όλων στο σχεδιασμό των εγκλημάτων, αρκεί κάθε μέλος να γνωρίζει ότι συνεισφέρει στην πραγμάτωση των στόχων της οργάνωσης με το να ασκεί τα καθήκοντα που του έχουν ανατεθεί (Χλούπης, 2020, σ. 539). Τα μέλη της εγκληματικής οργάνωσης οφείλουν να αποδέχονται την εγκληματική της δράση, είτε εκούσια είτε ακούσια, αποδεχόμενα ταυτόχρονα και τον εγκληματικό χαρακτήρα που παρουσιάζουν και οι επιμέρους πράξεις της (Λίβος, 2015, σ. 317). Η εγκληματική οργάνωση, λοιπόν, εμφανίζει στο εσωτερικό της ιεραρχία, κατανομή ρόλων και καθηκόντων στα μέλη της, υλικοτεχνική υποδομή και κεφάλαιο, τα οποία χρησιμοποιεί για να πετύχει τους οικονομικούς της σκοπούς και να αυξήσει την αποτελεσματικότητά της. Προκύπτει, συνεπώς, το συμπέρασμα ότι ο τρόπος δράσης της εγκληματικής οργάνωσης ομοιάζει με τον τρόπο λειτουργίας μίας επιχείρησης. Γι' αυτό, άλλωστε κι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που συμβάλλει στην αδυναμία κατανόησης του οργανωμένου εγκλήματος είναι ότι τοποθετείται σε διαφορετικά πλαίσια από αυτά μίας νόμιμης επιχείρησης (Σταμούλη, 2016). Το πραγματοπαγές χαρακτηριστικό της εγκληματικής οργάνωσης αποτελεί στοιχείο και γνήσιο υποσύνολο του επιχειρησιακού χαρακτήρα του οργανωμένου εγκλήματος και έγκειται στην αυτοτέλεια που παρουσιάζει η ίδια η οργάνωση έναντι της φυσικής υπόστασης των μελών της (Χλούπης, 2020, σ. 541).

Επόμενο κριτήριο που πρέπει να πληροί μία οργάνωση, ώστε να χαρακτηρίζεται ως εγκληματική, είναι το χρονικό. Στο ισχύον άρθρο 187 Π.Κ. γίνεται λόγος για «διαρκή εγκληματική δράση», ενώ στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4619/2019 διευκρινίζεται ότι δεν αρκεί πλέον να έχει η οργάνωση απλώς διαρκή δράση, αλλά απαιτείται η ύπαρξη διαρκούς εγκληματικής δράσεως. Αυτό σημαίνει ότι η συνένωση των μελών που απαρτίζουν την εγκληματική οργάνωση πρέπει να έχει αόριστη χρονική διάρκεια ή σε περίπτωση που η διάρκεια είναι ορισμένη πρέπει να είναι αρκετά μεγάλη, διότι η συνένωση για την τέλεση μεμονωμένων αδικημάτων ή για πολύ μικρό χρονικό διάστημα δεν μπορεί να ενταχθεί στην έννοια της δράσης της εγκληματικής οργάνωσης (Κωστάρας, 2000, σ. 74). Η εν λόγω χρονική διάρκεια της εγκληματικής οργάνωσης δεν είναι απαραίτητο να είναι καθορισμένη εξαρχής, αλλά μπορεί είτε να είναι αόριστη είτε να επεκτείνεται σε βάθος χρόνου (Ορφανός, 2021, σ. 108). Είναι αναγκαίο να αποτελεί η εγκληματική οργάνωση μία σταθερή βάση, στην οποία να δύνανται να ενταχθούν τα εκάστοτε μέλη. Συνεπώς, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως εγκληματική οργάνωση μία ομάδα που παρουσιάζει περιορισμένη χρονική διάρκεια αναφορικά με τη διάπραξη εγκλημάτων. Άλλωστε, η δημιουργία μιας οργάνωσης με σκοπό την τέλεση μιας μόνο εγκληματικής πράξης, δεν την καθιστά εγκληματική οργάνωση, ακόμα κι αν απαιτείται χρονοβόρα προετοιμασία και καταμερισμός καθηκόντων και αν αποφέρει μεγάλο οικονομικό όφελος, καθώς δε θα μπορούσε να παρουσιάζει άλλα χαρακτηριστικά, βασικά για την οργανωμένη εγκληματική δράση, όπως η χρήση βίας, η διαφθορά, η επιρροή πολιτικής και οικονομίας, ο έλεγχος της παράνομης αγοράς και η μεγιστοποίηση των κερδών (Χλούπης, 2020, σ. 540).

Τέλος, για να χαρακτηριστεί μία οργάνωση ως εγκληματική κατ' άρθρον 187 Π.Κ. πρέπει να αποτελείται από τρία άτομα ή περισσότερα, ώστε να πληροί και το ποσοτικό κριτήριο που τάσσει η διάταξη. Η εγκληματική οργάνωση προϋποθέτει τη συνένωση περισσότερων των δύο ατόμων, τα οποία είναι απαραίτητο να συνεργάζονται για την επίτευξη του σκοπού της οργάνωσης (Κωστάρας, 2000, σ. 74). Είναι απαραίτητο το αριθμητικό στοιχείο να διέπει την εγκληματική οργάνωση καθ' όλη τη διάρκεια της δράσης της. Ο αριθμός των μελών της μπορεί να αυξάνεται, εφόσον δεν τίθεται κάποιο όριο εκ του νόμου, είναι αδύνατον όμως να μειωθεί κάτω των τριών ατόμων, διότι τότε δε θα υπάρχει οργάνωση. Το ποσοτικό κριτήριο, όπως το ποιοτικό και το χρονικό, αποτελούν στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του άρθρου 187 Π.Κ. και πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά για να χαρακτηριστεί μία οργάνωση ως εγκληματική.

2.2.2. Το προστατευόμενο έννομο αγαθό.

Το άρθρο 187 Π.Κ. εντάσσεται στο έκτο κεφάλαιο του ποινικού κώδικα, ήτοι στα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης. Αυτό συμβαίνει διότι ως δημόσια τάξη νοείται μία κατάσταση κοινωνικής ηρεμίας του κράτους, την οποία απειλεί και βλάπτει η δράση της εγκληματικής οργάνωσης. Υπό το πρίσμα του προϋσχύσαντος ποινικού κώδικα, η συγκρότηση και η ένταξη σε εγκληματική οργάνωση προσέβαλε το έννομο αγαθό της δημόσιας τάξης, παράλληλα όμως προσέβαλε και τα επιμέρους προσωπικά έννομα αγαθά, που ετίθεντο στο επίκεντρο της δράσης της εγκληματικής οργάνωσης (215/2015 ΣυμβΕφΑθ). Ωστόσο, αυτή η προσέγγιση δεν μπορεί να θεωρηθεί ορθή, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο η δημόσια τάξη δεν αποτελεί αυθύπαρκτο έννομο αγαθό, αλλά προστατεύεται αντανakλαστικά μέσω των επιμέρους εννόμων αγαθών που προσβάλλονται από τη δράση της εγκληματικής οργάνωσης (Λίβος, 2015, σ. 311). Το έγκλημα του άρθρου 187 Π.Κ., σύμφωνα και με την κρατούσα άποψη στη θεωρία, έχει χαρακτηριστεί ως έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης αναφορικά με την προσβολή του εννόμου αγαθού της δημόσιας τάξης. Επίσης, έχει υποστηριχθεί ότι το έγκλημα που περιγράφεται στο άρθρο 187 Π.Κ. είναι αφηρημένης – δυνητικής διακινδύνευσης του εννόμου αγαθού της δημόσιας τάξης, υπό την έννοια της ηρεμίας, της γαλήνης, της ευταξίας και της ειρήνης μιας κοινωνίας, στα πλαίσια της οποίας προσβάλλονται είτε με βλάβη είτε με διακινδύνευση τα έννομα αγαθά που αυτή έχει επιλέξει να χαρακτηρίσει ως προστατευόμενα (Μαργαρίτης, 2005, σ. 1430). Τέλος, από μικρότερη μερίδα της θεωρίας έχει υποστηριχθεί ότι πρόκειται για έγκλημα βλάβης, δεδομένου ότι η δημόσια τάξη ως έννομο αγαθό δεν μπορεί να επιδέχεται μόνο ελαφρότερες προσβολές, όπως η διακινδύνευση, δυνητική ή συγκεκριμένη, και όχι βαρύτερες όπως είναι η βλάβη (Λίβος, 2015, σ. 311).

Η ένταξη του άρθρου 187 Π.Κ. στο έκτο κεφάλαιο του ποινικού κώδικα καταδεικνύει και το μέγεθος της επικινδυνότητας της εγκληματικής οργάνωσης, η οποία θίγει την έννομη τάξη και το ίδιο το ποινικό δίκαιο. Η δράση της εγκληματικής οργάνωσης, όπως αυτή τυποποιείται στο άρθρο 187 Π.Κ., δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να συμβιβαστεί με το έννομο αγαθό της δημόσιας τάξης, καθώς δε διαταράσσει φανερά την κοινωνική ευταξία (Μανωλεδάκης, 2002, σ. 104). Στην πράξη, η προσβολή του εννόμου αγαθού της δημόσιας τάξης δε γίνεται αντιληπτή από το ευρύ κοινωνικό σύνολο, το οποίο συγχέει τη δράση της εγκληματικής οργάνωσης με επιμέρους εγκλήματα, όπως είναι τα εγκλήματα κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της ιδιοκτησίας, της περιουσίας κ.α. Στην

πραγματικότητα, όμως, η δράση της εγκληματικής οργάνωσης στρέφεται κατά της έννομης τάξης και της οργανωμένης κοινωνίας, ενώ ταυτόχρονα τα μέλη της παρουσιάζουν έντονη αντικοινωνική συμπεριφορά (215/2015 ΣυμβΕφΑθ). Ακριβώς γι' αυτό, άλλωστε, εντάσσεται στα αδικήματα με τη μεγαλύτερη επικινδυνότητα και ποινική απαξία. Σύμφωνα μάλιστα με τη νομολογία, το άρθρο 187 Π.Κ. προστατεύει ένα προσωπικό έννομο αγαθό, που έγκειται στο αίσθημα ασφάλειας του κάθε ατόμου το οποίο απειλείται από τη δράση της εγκληματικής οργάνωσης, και ένα υπερατομικό έννομο αγαθό, ήτοι αυτό της δημόσιας τάξης (Ορφανός, 2021, σ. 97-98).

2.2.3. Η επιδίωξη οικονομικού οφέλους.

Όπως αναλύθηκε και ανωτέρω, μία οργάνωση για να χαρακτηριστεί ως εγκληματική πρέπει να είναι «επιχειρησιακά δομημένη». Ο χαρακτηρισμός αυτός καταδεικνύει τον πραγματοπαγή χαρακτήρα της οργάνωσης, η οποία φαίνεται να λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο που λειτουργεί και μία νόμιμη επιχείρηση. Εφόσον, λοιπόν, στόχος μίας νόμιμης επιχείρησης είναι η απόκτηση οικονομικού κέρδους, ομοίως στόχος της εγκληματικής οργάνωσης είναι η απόκτηση περιουσιακού οφέλους, λειτουργώντας ως μία οικονομική επιχείρηση (Χλούπης, 2020, σ. 541). Ακόμη κι αν η δομή της οργάνωσης αλλάζει, ο χαρακτήρας της παραμένει επιχειρηματικός, καθώς διατηρεί ως κύρια επιδίωξή της την απόκτηση περιουσιακού οφέλους. Αυτός ο επιχειρησιακός χαρακτήρας του οργανωμένου εγκλήματος περιλαμβάνει και το πραγματοπαγές στοιχείο της οργάνωσης, το οποίο σχετίζεται με την αυτοτέλεια της εγκληματικής οργάνωσης έναντι της φυσικής υπόστασης των μελών της (Χλούπης, 2020, σ. 541).

Άξιο σχολιασμού είναι το γεγονός ότι παρά τις τροποποιήσεις που έχει υποστεί το άρθρο 187 Π.Κ. από το 2001 έως και σήμερα, το οικονομικό όφελος δεν αναφέρεται πουθενά ως απαραίτητο στοιχείο για τη σύσταση εγκληματικής οργάνωσης, ενώ αντιθέτως αναφέρεται ρητά στη Σύμβαση του Παλέρμο. Παρατηρείται, λοιπόν, εδώ η επιλεκτικότητα του Έλληνα νομοθέτη ως προς τη συμμόρφωσή του με τις ευρωπαϊκές επιταγές και κατ' επέκταση η επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος. Αν, όμως, το περιουσιακό όφελος δε θεωρείται ως βασικό στοιχείο της εγκληματικής οργάνωσης, καθίσταται σχεδόν αδύνατον να εντοπισθεί η προέλευση και η κατάληξη των οικονομικών οφελών, ώστε να απονευρωθεί οικονομικά το οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2017, σ. 190). Ο αποκλεισμός του οργανωμένου εγκλήματος από τις επιχειρηματικές του δραστηριότητες ίσως να είναι ο

πιο αποτελεσματικός τρόπος αντιμετώπισής του, εφόσον η αυστηριοποίηση των ποινικών διατάξεων δεν έχει φέρει μέχρι στιγμής τα επιθυμητά αποτελέσματα. Γι' αυτό, άλλωστε, αποτελεί μείζον πρόβλημα η μη ρητή αναφορά του οικονομικού οφέλους ως κύριο στοιχείο της εγκληματικής οργάνωσης του άρθρου 187 Π.Κ.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση του Παλέρμο, το οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος που επιδιώκει η εγκληματική οργάνωση οφείλει να υπάρχει στις έννομες τάξεις που υπέγραψαν τη Σύμβαση και προχώρησαν στην κύρωση αυτής στο εθνικό τους δίκαιο, διότι αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του οργανωμένου εγκλήματος (Καϊάφα – Γκμπάντι, 2005, σ. 1445). Άλλωστε, αυτή είναι και η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στην εγκληματική οργάνωση και τις υπόλοιπες οργανώσεις, οι οποίες παρακινούνται από άλλα κίνητρα, όπως είναι η τρομοκρατική οργάνωση η οποία χαρακτηρίζεται από ιδεολογικούς σκοπούς, και δεν έχουν ως στόχο τους τον προσπορισμό οικονομικών ή υλικών οφελών (Τζαννετής, 2001, σ. 1016). Η Σύμβαση του Παλέρμο κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν. 3875/2010, αποκτώντας έτσι άμεση και υπερνομοθετική ισχύ στο εσωτερικό ελληνικό δίκαιο, όπως ορίζει και το άρθρο 28 του Συντάγματος για τις διεθνείς συμβάσεις. Συνεπώς, ο ορισμός της εγκληματικής οργάνωσης, όπως διατυπώνεται στη Σύμβαση του Παλέρμο, δηλαδή περιλαμβάνοντας την επιδίωξη οικονομικού οφέλους στην υποκειμενική υπόσταση του αδικήματος ως στοιχείο του υπερχειλούς δόλου, υπερισχύει της ευρύτερης διατύπωσης του εθνικού νομοθέτη (Χλούπης, 2020, σ. 545). Κατά την άποψη αυτή, οι Έλληνες δικαστές οφείλουν να εφαρμόζουν άμεσα τη Σύμβαση και να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με αυτή, αφήνοντας μάλιστα ανεφάρμοστες τις αντίθετες εθνικές διατάξεις. Εφόσον, λοιπόν, η Σύμβαση του Παλέρμο κυρώθηκε, είναι δεσμευτική για τα ελληνικά δικαστήρια ως προς όλες τις διατάξεις της, με απόρροια να πρέπει η επιδίωξη οικονομικού οφέλους να λαμβάνει χώρα *de lege lata* αναφορικά με τα εγκλήματα του άρθρου 187 Π.Κ. (Χαραλαμπίκης, 2020, σ. 174-175).

Στον αντίποδα όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι οι διατάξεις της Σύμβασης δεν μπορούν να εφαρμοσθούν ευθέως, καθώς δε συνιστούν κυρωτικούς κανόνες με κανονιστική αυτοτέλεια αλλά πρωτεύοντες κανόνες, οι οποίοι υποχρεώνουν τον εθνικό νομοθέτη σε συμμόρφωση (Χλούπης, 2020, σ. 547). Αυτό, ωστόσο, δε σημαίνει ότι υπάρχει η ίδια υποχρέωση συμμόρφωσης και στο πρόσωπο του εθνικού δικαστή. Πέρα από τις δύο αυτές απόψεις και ποια πρέπει να υπερισχύσει, το καίριο ζήτημα είναι ότι ακόμη και σήμερα το στοιχείο της επιδίωξης οικονομικού οφέλους δεν αναφέρεται στον ελληνικό ποινικό

κώδικα ως βασικό χαρακτηριστικό της σύστασης και της δράσης της εγκληματικής οργάνωσης. Πάντως πλέον η πλειοψηφία στη θεωρία υποστηρίζει ότι η επιδίωξη του οικονομικού οφέλους θα πρέπει να συμπληρωθεί στην αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 187 Π.Κ., έστω και de lege ferenda, ώστε να εναρμονιστεί επιτέλους η εθνική νομοθεσία πλήρως με τις επιταγές των διεθνών νομοθετικών κειμένων (Χαραλαμπάκης, 2020, σ. 174).

3. Ειδικές ανακριτικές πράξεις κατ' άρθρον 254 Κ.Π.Δ.

Η δυσκολία εύρεσης ενός συγκεκριμένου ορισμού για το οργανωμένο έγκλημα έχει καταστήσει την αντιμετώπισή του ένα ιδιαίτερα δύσκολο ζήτημα. Το πρόβλημα περί καταστολής του οργανωμένου εγκλήματος ενισχύει και η προσαρμοστικότητα που εμφανίζει ως φαινόμενο, καθώς και οι σχέσεις που συνάπτει με τη νόμιμη οικονομία, την πολιτική και την κοινωνία. Επίσης, τα τελευταία έτη το οργανωμένο έγκλημα κάνει χρήση προηγμένων τεχνικών και τεχνολογικών μέσων για να πετύχει τους σκοπούς του, δυσκολεύοντας έτι περισσότερο το έργο των διωκτικών και δικαστικών αρχών. Προς επίλυση όλων αυτών των προβλημάτων ο κώδικας ποινικής δικονομίας απαριθμεί στο άρθρο 254 ειδικές ανακριτικές πράξεις, οι οποίες συμβάλλουν στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων εγκλημάτων, με βασικότερα τα αδικήματα της πρώτης και δεύτερης παραγράφου του άρθρου 187 Π.Κ., δηλαδή της συγκρότησης και ένταξης σε εγκληματική οργάνωση και της διεύθυνσης αυτής. Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις μπορούν επίσης να διενεργηθούν για αδικήματα της τρομοκρατικής οργάνωσης (187^Α Π.Κ.), της παραχάραξης νομίσματος και άλλων μέσων πληρωμής (207§1 και §2 Π.Κ.), της κυκλοφορίας πλαστών νομισμάτων κι άλλων μέσων (208§1 εδ. α' Π.Κ.), της καθ' υπέρβαση κατασκευής νομίσματος εξαιρουμένων των ιδιαιτέρως ελαφριών περιπτώσεων (208^Α Π.Κ.), της παραποίησης και νόθευσης άυλων μέσων πληρωμής (209§1 Π.Κ.), των προπαρασκευαστικών πράξεων των προηγούμενων αδικημάτων (211 Π.Κ.), της εμπορίας ανθρώπων (323^Α Π.Κ.), του βιασμού ανηλίκου (336 Π.Κ.), της κατάχρησης ανικάνου προς αντίσταση σε γενετήσια πράξη εις βάρος ανηλίκου (338 Π.Κ.), των γενετήσιων πράξεων με ανήλικους ή ενώπιόν τους (339§1 και §3 Π.Κ.), της κατάχρησης ανηλίκων (342§1 Π.Κ.), της πορνογραφίας ανηλίκων (348^Α Π.Κ.), της προσέλευσης παιδιών για γενετήσιους λόγους (348^Β Π.Κ.), των πορνογραφικών παραστάσεων ανηλίκων (348^Γ Π.Κ.) και τέλος της γενετήσιας πράξης με ανήλικο έναντι αμοιβής (351^Α Π.Κ.). Ακριβώς επειδή οι ανακριτικές πράξεις του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. διενεργούνται επί των ως άνω εκτεθέντων αξιόποινων πράξεων, χαρακτηρίζονται ως ειδικές και διακρίνονται ως εκ τούτου από τις γενικές ανακριτικές πράξεις.

3.1. Γενικά χαρακτηριστικά των ειδικών ανακριτικών πράξεων.

Τα βασικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ειδικών ανακριτικών πράξεων του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. είναι η απόλυτη και καθολική μυστικότητα της διενέργειάς τους και η προληπτική τους λειτουργία απέναντι στις πράξεις της οργανωμένης εγκληματικότητας (Νάιντος, 2017, σ. 491). Στην ποινική προδικασία, η αρχή της μυστικότητας αποτελεί θεμελιώδη αρχή, διότι εξυπηρετεί την ανάγκη εξιχνίασης των εγκλημάτων και τη διασφάλιση των προϋποθέσεων διαλεύκανσης αυτών (Πεπόνης, 2010, σ. 713). Πέρα όμως από αυτό, η μυστικότητα στην προδικασία έχει ως στόχο την προστασία του υπόπτου, εφόσον σε αυτό το στάδιο δεν υπάρχει κατηγορούμενος, με βάση πάντοτε το τεκμήριο αθωότητας, το οποίο κατοχυρώνεται στη δεύτερη παράγραφο του έκτου άρθρου της Ε.Σ.Δ.Α. Η μυστικότητα της προδικασίας, όπως ρυθμίζεται στο άρθρο 241 Κ.Π.Δ., χαρακτηρίζεται ως εξωτερική μυστικότητα, ή αλλιώς εσωτερική δημοσιότητα, υπό την έννοια ότι η μυστικότητα αυτή δεν ισχύει έναντι των διαδίκων, αλλά περιορίζεται έναντι των τρίτων (Καρράς, 2011, σ. 407). Το ευρύ κοινό, λοιπόν, δεν μπορεί να λάβει γνώση των όσων συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της προδικασίας, καθώς κοινωνοί των όσων διαδραματίζονται μπορούν να είναι μόνο τα διάδικα μέρη και οι δικηγόροι αυτών. Πρόκειται για τη λεγόμενη «λαϊκή δημοσιότητα» και συγκεκριμένα για τον αποκλεισμό αυτής από το στάδιο της προδικασίας (Παπαδαμάκης, 2012, σ. 261). Αντιθέτως, η διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων λαμβάνει χώρα υπό όρους πλήρους μυστικότητας, δηλαδή χωρίς να λάβει γνώση ο ύποπτος ή οποιοσδήποτε άλλος διάδικος. Ομοίως, σημειώνεται απόκλιση και από την υποχρέωση που θέτει το άρθρο 241 Κ.Π.Δ. να είναι έγγραφη η προδικασία, γεγονός που δυσχεραίνει τον έλεγχο τήρησης των προϋποθέσεων και των κανόνων διενέργειας των ειδικών ανακριτικών πράξεων.

Αναφορικά με τον προληπτικό χαρακτήρα των ειδικών ανακριτικών πράξεων, αυτός είναι άμεσα συνδεδεμένος με τη διεύρυνση του κύκλου των θιγομένων, πέραν εκείνων που θα διώκονταν μετέπειτα, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την αρχή του τεκμηρίου αθωότητάς τους (Νάιντος, 2017, σ. 491). Ως εκ τούτου, δε δύναται να είναι απεριορίστος. Ο προληπτικός αυτός χαρακτήρας οριοθετείται από την αρχή του προσήκοντος βαθμού υπονοιών ή αλλιώς της ισχύς των ενδείξεων, σύμφωνα με την οποία η βαρύτητα του μέτρου που λαμβάνεται σε βάρος του υπόπτου πρέπει να είναι ανάλογη του βαθμού των υπονοιών ενοχής αυτού (Ανδρουλάκης, 2012, σ. 33).

Αυτό που γίνεται αντιληπτό είναι ότι οι ειδικές ανακριτικές πράξεις έχουν ως στόχο την εξάρθρωση και πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος, ενώ η αναγκαιότητά τους δικαιολογείται από την ιδιαίτερη επικινδυνότητα που εμφανίζει η οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα. Ωστόσο, απόρροια της εφαρμογής των ειδικών ανακριτικών πράξεων αποτελεί η προσβολή θεμελιωδών ελευθεριών όχι μόνο του αμέσως θιγόμενου προσώπου – υπόπτου, αλλά και των μη εμπλεκόμενων τρίτων προσώπων (Λίβος, 2000, σ. 56). Ως εκ τούτου, δέον είναι να διέπουν τη διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων όχι μόνο οι αρχές που διέπουν την προδικασία και δη την ανάκριση, όπως η αρχή της αναλογικότητας και της προσφορότητας, αλλά ειδικότερες αρχές. Τέτοιου είδους αρχές αποτελούν η επιφύλαξη του νόμου, δηλαδή να υπάρχει ρητή και σαφής πρόβλεψη των προϋποθέσεων διεξαγωγής των ειδικών ανακριτικών πράξεων στο νόμο, η αρχή της νομιμότητας, δηλαδή η επέμβαση της δημόσιας αρχής για τον περιορισμό ενός δικαιώματος να προβλέπεται στο νόμο και η αρχή της αναγκαιότητας (Χλούπης, 2016). Πάντως σε κάθε περίπτωση το σημαντικότερο είναι, κατά τη σύγκρουση των ατομικών συμφερόντων, να εφαρμόζεται η αρχή της στάθμισης των συμφερόντων, ώστε να υπάρξει ισορροπία μεταξύ της προστασίας από παραβιάσεις ατομικών ελευθεριών και της προστασίας του κοινωνικού συνόλου από το οργανωμένο έγκλημα (Χλούπης, 2016).

3.2. Είδη ειδικών ανακριτικών πράξεων.

3.2.1. Συγκαλυμμένη έρευνα.

Η συγκαλυμμένη έρευνα προβλεπόταν ως ειδική ανακριτική πράξη για τα εγκλήματα διαφθοράς στον παλιό Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Π.Δ. 258/1986) και συγκεκριμένα στο άρθρο 253B. Στο νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως αυτός τροποποιήθηκε με το Ν. 4620/2019, η συγκαλυμμένη έρευνα προβλέφθηκε ως ειδική ανακριτική πράξη και για τα εγκλήματα του άρθρου 187 §1 και §2 Π.Κ., σύμφωνα με το άρθρο 254 §1 περ. α' Κ.Π.Δ. Συγκαλυμμένη έρευνα υφίσταται όταν ανακριτικός υπάλληλος ή ιδιώτης, ο οποίος όμως ενεργεί υπό τις οδηγίες του ανακριτικού υπαλλήλου, προσφέρεται να διευκολύνει την τέλεση κάποιου εκ των εγκλημάτων της πρώτης παραγράφου του άρθρου 254 Κ.Π.Δ., την οποία, ωστόσο, ο δράστης είχε προαποφασίσει (Αιτιολογική έκθεση Ν. 4620/2019, σ. 76-77). Κατά τη διενέργεια της εν λόγω ειδικής ανακριτικής πράξης, ο ανακριτικός υπάλληλος ή ο ιδιώτης ενεργούν αποκρύπτοντας την πραγματική τους ταυτότητα, παρέχουν

διευκολύνσεις στο δράστη, ώστε να αποκαλύψουν τον ίδιο και τις παράνομες πράξεις του, τις οποίες έχει ήδη αποφασίσει να τελέσει. Επομένως, η πρωτοβουλία για την τέλεση του εγκλήματος ανήκει αποκλειστικά στο δράστη κι όχι στον ανακριτικό υπάλληλο ή τον ιδιώτη, καθώς ο ρόλος αυτών μπορεί να χαρακτηριστεί μόνο ως παθητικός (Ζαφειριάδης, 2023). Η διενέργεια της συγκαλυμμένης έρευνας λαμβάνει χώρα υπό την εποπτεία του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών. Επίσης, για κάθε ενέργεια του ανακριτικού υπαλλήλου ή του ιδιώτη, που συμμετέχει σε αυτήν, πρέπει να συντάσσεται αναλυτικά έκθεση, σύμφωνα με όσα ορίζονται στα άρθρα 148 – 153 Κ.Π.Δ., αλλιώς τα αποκτηθέντα αποδεικτικά στοιχεία δε λαμβάνονται υπόψιν για την καταδίκη του κατηγορουμένου.

Ουσιαστικά πρόκειται για μία μυστική επιχείρηση, η οποία ως στόχο έχει να συνδράμει στη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων και πληροφοριών. Παρουσιάζει υψηλό βαθμό επικινδυνότητας, ο οποίος έγκειται στην τυχόν αποκάλυψη της ταυτότητας του ανακριτικού υπαλλήλου ή του ιδιώτη από τους δράστες, με επακόλουθο τον κίνδυνο της σωματικής τους ακεραιότητας. Πέρα από την επικινδυνότητα, όμως, η χρήση της συγκαλυμμένης έρευνας αποτελεί συνήθως έσχατη λύση και εξαιτίας του υψηλού κόστους, της ειδικής εκπαίδευσης που απαιτείται για τη διενέργειά της και των εν γένει αυξημένων απαιτήσεων που παρουσιάζει ως τεχνική (Βιδάλη, 2019, σ. 311).

3.2.2. Ανακριτική διείσδυση.

Η ανακριτική διείσδυση ως ειδική ανακριτική πράξη κατά του οργανωμένου εγκλήματος τυποποιείται στην πρώτη παράγραφο περ. β' του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. Πρόκειται για πράξη κατά την οποία ανακριτικός υπάλληλος, χωρίς να αποκαλύψει την πραγματική του ταυτότητα, αναλαμβάνει διεκπεραιωτικά καθήκοντα στο εσωτερικό μιας εγκληματικής οργάνωσης, στοχεύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην αποκάλυψη των μελών και της δομής της οργάνωσης, καθώς και στην εξιχνίαση των εγκλημάτων της πρώτης παραγράφου του άρθρου 254 Κ.Π.Δ., τα οποία είχαν ήδη αποφασίσει να τελέσουν τα μέλη της οργάνωσης. Υπό της προϋποθέσεις που θέτει το ίδιο άρθρο στις παραγράφους 2 έως 6 κι εφόσον ενημερωθεί πλήρως ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών, τα άνωθεν καθήκοντα μπορεί να αναλάβει και ιδιώτης πέραν του ανακριτικού υπαλλήλου. Η εποπτεία της διενέργειας της ανακριτικής διείσδυσης, όπως και της συγκαλυμμένης έρευνας, ανήκει στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, ενώ για κάθε ενέργεια των συγκαλυμμένων προσώπων πρέπει να

συντάσσεται αναλυτική έκθεση βάσει όσων ορίζονται στα άρθρα 148 Κ.Π.Δ. έως 153 Κ.Π.Δ. Σε περίπτωση λήψης αποδεικτικών στοιχείων κατά παράβαση των ανωτέρω διατάξεων, αυτά δε λαμβάνονται υπόψιν για την καταδίκη των κατηγορουμένων.

Εκ πρώτης όψεως φαίνεται ότι η ανακριτική διείσδυση και η συγκαλυμμένη έρευνα παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες. Ωστόσο, υφίσταται μία ουσιώδης διαφορά ανάμεσά τους, η οποία έγκειται στον τρόπο δράσης του ανακριτικού υπαλλήλου ή του ιδιώτη. Ενώ στη συγκαλυμμένη έρευνα οι δρώντες με κεκαλυμμένα στοιχεία διευκολύνουν την τέλεση της αξιόποινης πράξης, στην ανακριτική διείσδυση γίνονται μέλη της εγκληματικής οργάνωσης, συμμετέχουν στη δράση της οργάνωσης και γενικά διεισδύουν στο εσωτερικό της. Συγκεκριμένα, η ανακριτική διείσδυση καθιστά εφικτή τη ζωντανή παρακολούθηση της εγκληματικής οργάνωσης, δίνοντας αποδεικτικά στοιχεία και πληροφορίες για τη μεθοδολογία της δράσης της, τα μέσα που έχει στη διάθεσή της και χρησιμοποιεί, τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη δράση της, καθώς και τον τόπο και χρόνο τέλεσης της εγκληματικής της δραστηριότητας (Παπανικολάου, 2013, σ. 84). Η τεχνική αυτή δύναται να αποκαλύψει το πραγματικό μέγεθος της εγκληματικής δραστηριότητας μιας οργάνωσης κι όχι απλώς ένα μέρος αυτής. Από την άλλη πλευρά όμως, τα ίδια χαρακτηριστικά της πράξης μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα την παντελή έλλειψη πληροφόρησης του υπόπτου/κατηγορουμένου αναφορικά με τον τρόπο σχηματισμού της σε βάρος του κατηγορίας. Είναι, λοιπόν, αναγκαίο να υπάρξει μία στάθμιση μεταξύ των προσβαλλόμενων εννόμων αγαθών του ατόμου που υφίσταται την ανακριτική διείσδυση και του συμφέροντος της έννομης τάξεως για αποτελεσματική αντιμετώπιση της οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας (Σάμιος, 2001, σ. 1041). Παράλληλα, μείζονος σημασίας είναι η προαπόφαση τέλεσης των αξιόποινων πράξεων εκ μέρους των καθ' ων η ανακριτική διείσδυση. Η συγκαλυμμένη δράση δεν πρέπει να είναι επιθετική και προβοκατόρικη, ώστε να εξωθεί τον καθ' ου σε αξιόποινες πράξεις, αλλά αντιθέτως πρέπει να περιορίζεται στη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών και στην παροχή ευκαιριών τέλεσης αδικημάτων, εφόσον αυτή έχει οίκοθεν προαποφασιστεί (Παπαδαμάκης, 2012, σ. 282).

3.2.3. Ελεγχόμενες μεταφορές.

Η ειδική ανακριτική πράξη των ελεγχόμενων μεταφορών αναφέρεται στο άρθρο 254 § 1 περ. περ. γ' Κ.Π.Δ., σε μία προσπάθεια συμμόρφωσης της Ελλάδας στις επιταγές της Σύμβασης του Παλέρμο. Η εν λόγω διάταξη δεν ορίζει τις ελεγχόμενες μεταφορές, αλλά παραπέμπει στο άρθρο 38 του Ν. 2145/1993, όπου γίνεται αναφορά για μεταφορές ναρκωτικών. Πλέον η διάταξη τυγχάνει εφαρμογής στις μεταφορές οποιουδήποτε παράνομου εμπορεύματος προέρχεται από τη δράση εγκληματικής οργάνωσης, πέραν της μεταφοράς ναρκωτικών ουσιών. Ουσιαστικά πρόκειται για την παρακολούθηση από τις διωκτικές αρχές της πορείας μεταφορών παράνομων προϊόντων από την είσοδό τους στην ελληνική επικράτεια έως τον τελικό τους προορισμό εντός αυτής, χωρίς όμως να κάνουν αισθητή την παρουσία τους. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου αυτό είναι αδύνατον, οπότε οι διωκτικές αρχές οφείλουν να προβούν σε περιορισμένες επεμβάσεις, εφόσον αυτές κρίνονται απαραίτητες. Στόχος της συγκεκριμένης τεχνικής είναι να αποκαλυφθούν και εν συνεχεία να συλληφθούν όλα τα εμπλεκόμενα πρόσωπα κι όχι μόνο οι μεταφορείς ή οι ενδιάμεσοι. Κατ' αυτόν τον τρόπο δύναται να εξαρθρωθεί η εγκληματική οργάνωση συνολικά, από τα κατώτερα ιεραρχικά μέλη έως τα υψηλότερα.

Σύμφωνα με το άρθρο 38 του Ν. 2145/1993, όπου παραπέμπει το άρθρο 254 §1 περ. γ' Κ.Π.Δ., οι διωκτικές αρχές υποβάλουν αναφορά στον Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών κι εκείνος με τη σειρά του ειδοποιεί τους Εισαγγελείς Πλημμελειοδικών των περιφερειών από τις οποίες προβλέπεται ότι θα περάσει η μεταφορά, ώστε να μην προχωρήσουν στην άσκηση ποινικής δίωξης. Ωστόσο, η διάταξη αυτή έρχεται σε αντίθεση με τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και σύμφωνα με την έκτη παράγραφο του άρθρου 254 Κ.Π.Δ., δεν εφαρμόζεται στον τρόπο με τον οποίο διενεργούνται οι ελεγχόμενες μεταφορές. Συνεπώς, για τη σύννομη διενέργεια της πράξης απαιτείται η έκδοση βουλεύματος με ειδική αιτιολογία, από το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο, έπειτα από πρόταση του εισαγγελέα, ή σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις η έκδοση διάταξης εισαγγελέα ή ανακριτή, όπως ορίζει η τρίτη παράγραφος του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. (Γεωργιάδου, 2020. σ. 1446).

Ζήτημα δημιουργεί η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 38 του Ν. 2145/1993 και σε έτερες περιπτώσεις τέλεσης οργανωμένων εγκλημάτων, πέραν της διακίνησης ναρκωτικών, διότι ως διάταξη δικονομικού χαρακτήρα, συνιστά επέμβαση σε θεμελιώδεις ατομικές ελευθερίες, η οποία όμως εκ της φύσεώς της αποκλείει την αναλογική εφαρμογή

οικονομικών διατάξεων (Λίβος, 2000, σ. 65). Ακριβώς γι' αυτόν το λόγο η συγκεκριμένη τεχνική πρέπει να λαμβάνει χώρα υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, ώστε να μην ασκείται καταχρηστικά και να μην προσβάλλονται δικαιώματα των καθ' ων η ανακριτική πράξη, όπως της προσωπικής ελευθερίας και της ελεύθερης κίνησης.

3.2.4. Άρση του απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών ή των δεδομένων θέσης και κίνησης αυτών.

Αρχικά, επισημαίνεται ότι το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 19 §1 του Συντάγματος και είναι απόλυτα απαραβίαστο. Στο ίδιο άρθρο ορίζεται ότι υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και εγγυήσεις, το απόρρητο δε δεσμεύει τη δικαστική αρχή όταν υφίστανται λόγοι εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Αντίστοιχη ρύθμιση υπάρχει και στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Η ειδική ανακριτική πράξη της άρσης του απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών ή των δεδομένων θέσης και κίνησης αυτών προβλέπεται στο άρθρο 254 §1 περ. δ' Κ.Π.Δ., διάταξη που παραπέμπει ρητά στα άρθρα 4 και 5 του Ν. 2225/1994 αναφορικά με τις εγγυήσεις και τις διαδικασίες που πρέπει να τηρούνται κατά τη διενέργεια της προκειμένης πράξης. Σημειώνεται ωδε ότι τα ως άνω άρθρα καταργήθηκαν με το άρθρο 50 §1 του Ν. 5002/2022, με απόρροια οι προϋποθέσεις και ο τρόπος διενέργειας της άρσης απορρήτου να ρυθμίζονται πλέον από τις διατάξεις των άρθρων 6 έως 8 του Ν. 5002/2022. Παράλληλα, στην παράγραφο 6 του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. αναφέρεται ότι οι λοιπές διατάξεις του άρθρου εφαρμόζονται και στις ειδικές έρευνες που προβλέπονται από ειδικούς ποινικούς νόμους, εφόσον όμως δεν αντιτίθενται με τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Διαπιστώνεται, λοιπόν, εδώ ότι περί της άρσης απορρήτου για τα εγκλήματα του άρθρου 187 Π.Κ. ισχύουν ταυτόχρονα δύο νόμοι, ο Ν. 5002/2022 και ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας και δη το άρθρο 254 Κ.Π.Δ. Παρ' όλα αυτά, η έκδοση ειδικά αιτιολογημένου βουλεύματος από το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο και η ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων ενοχής αποτελούν κοινό τόπο και τα δύο νομοθετήματα.

Η έκτη παράγραφος του άρθρου 6 Ν. 5002/2022 παραπέμπει στην τέταρτη παράγραφο του άρθρου 254 Κ.Π.Δ., σύμφωνα με την οποία η ειδική ανακριτική πράξη της άρσης του απορρήτου μπορεί να στραφεί και κατά του αμέτοχου τρίτου, με σκοπό να αποκαλυφθεί η

ταυτότητα ή ο τόπος διαμονής ή κατοικίας του κατηγορούμενου. Αυτό, όμως, συμβαίνει μόνο στις περιπτώσεις που τα ως άνω στοιχεία δεν μπορούν να εξακριβωθούν με διαφορετικό τρόπο. Συμπερασματικά, ο σκοπός της ειδικής ανακριτικής πράξης είναι αυτός που θα κρίνει αν θα επιτραπεί οποιαδήποτε επέμβαση στο απόρρητο των επικοινωνιών των τρίτων ατόμων, που δε μετέχουν στο έγκλημα (Διονυσοπούλου, 2022, σ. 91). Κάτι αντίστοιχο δεν ίσχυε στο Ν. 2225/1994, ο οποίος έκρινε ότι αρκεί για την άρση απορρήτου τα πρόσωπα απλώς να έχουν σχέση με την υπόθεση, αφήνοντας ευρύ πεδίο διενέργειας της εν λόγω ανακριτικής πράξης. Υπό το νέο νομοθετικό καθεστώς, ο αμέτοχος τρίτος απολαμβάνει μεγαλύτερη προστασία και τα δικαιώματά του καλύπτονται από περισσότερες εγγυήσεις.

Στην πράξη, η πιο συνήθης τακτική άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών είναι η καταγραφή των τηλεφωνικών συνομιλιών και στη συνέχεια η απομαγνητοφώνησή τους από τους προανακριτικούς υπαλλήλους, ώστε να ενταχθούν στην εκάστοτε ποινική δικογραφία. Τα βασικότερα ζητήματα που προκύπτουν με την απομαγνητοφώνηση είναι η τμηματική καταγραφή του υλικού από τους προανακριτικούς υπαλλήλους είτε γιατί οι ίδιοι κρίνουν ότι ορισμένα σημεία δε χρήζουν καταγραφής είτε γιατί είναι αδύνατη η καταγραφή ορισμένων τμημάτων ως ακατάληπτα ή μη κατανοητά (Παύλου, 2015, σ. 161). Τις αδυναμίες αυτές χρησιμοποιούν τις περισσότερες φορές οι κατηγορούμενοι κατά την επ' ακροατηρίω διαδικασία. Ειδικότερα, αμφισβητούν ότι είναι οι ίδιοι οι ομιλούντες και καταγεγραφόμενοι, ενώ παράλληλα διαμαρτύρονται για τις τμηματικές καταγραφές, καταδεικνύοντας έτσι τα τεχνικά προβλήματα που παρουσιάζει στην πράξη η συγκεκριμένη ανακριτική πράξη (Παύλου, 2015, σ. 164).

3.2.5. Καταγραφή της δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα.

Η καταγραφή δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα ως ειδική ανακριτική πράξη προβλέπεται στην τέταρτη παράγραφο του άρθρου 6 του Ν. 2713/1999 για τα εγκλήματα που αναφέρονται στο νόμο αυτό. Προβλέπεται, ωστόσο, και ως ειδική ανακριτική πράξη για τα εγκλήματα του άρθρου 187 Π.Κ., σύμφωνα με το άρθρο 254 § 1 περ. ε' Κ.Π.Δ. Στην εν λόγω διάταξη διευκρινίζεται ότι η καταγραφή επιτρέπεται μόνο εκτός της κατοικίας του καθ' ου η

ανακριτική πράξη και σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να τοποθετηθούν συσκευές καταγραφής εντός της οικίας του και μάλιστα εν αγνοία του. Ο περιορισμός αυτός τίθεται, διότι η κατοικία, η ιδιωτική και η οικογενειακή ζωή του κάθε ατόμου είναι συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, βάσει του ένατου άρθρου του Συντάγματος, και δεν επιτρέπεται η παραβίασή τους, παρά μόνο όταν υπάρχει σχετική πρόβλεψη νόμου και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπου της δικαστικής αρχής. Συνεπώς, η απαγόρευση καταλαμβάνει τόσο τις συσκευές καταγραφής που τοποθετούνται εντός της κατοικίας, όσο και την τοποθέτηση αυτών εκτός της κατοικίας όταν καταγράφουν συνομιλίες εντός αυτής (Δαλακούρας, 2001, σ. 1022).

Κατά τη διενέργεια της συγκεκριμένης ειδικής ανακριτικής πράξης είναι σχεδόν αδύνατον να μην καταγραφούν συνομιλίες και δραστηριότητες τρίτων αμέτοχων προσώπων, πέραν του θιγομένου. Και σε αυτήν την περίπτωση, όμως, τυγχάνει εφαρμογής η τέταρτη παράγραφος του άρθρου 254 Κ.Π.Δ., η οποία επιτρέπει την καταγραφή των τρίτων προσώπων μόνο για την αποκάλυψη της ταυτότητας ή του τόπου διαμονής ή ου τόπου κατοικίας του κατηγορουμένου. Επίσης, ορίζει ότι η ειδική ανακριτική πράξη της καταγραφής διενεργείται και κατά των αμέτοχων τρίτων, εφόσον δεν υπάρχει έτερος τρόπος εξακρίβωσης των άνωθεν στοιχείων του κατηγορουμένου. Υπό αυτό το πρίσμα, δέον είναι να διευκρινιστεί ότι η ανακριτική πράξη της καταγραφής δεν μπορεί να επεκτείνεται στο σύνολο των κοινωνικών επαφών του καθ' ου η πράξη, παραβιάζοντας την ιδιωτική σφαίρα τόσο μεγάλου αριθμού ατόμων. Αντιθέτως, η καταγραφή δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα πρέπει να περιορίζεται μόνο στα τρίτα αμέτοχα άτομα, των οποίων η συμβολή είναι απαραίτητη για την αποκάλυψη του δράστη, ενώ χωρίς αυτήν θα μπορούσε να αναιρεθεί ο σκοπός της παρακολούθησης. Γι' αυτό, άλλωστε, ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας προβλέπει την καταστροφή του αποδεικτικού υλικού που αφορά το τρίτο πρόσωπο, όταν επιτευχθεί ο ανακριτικός σκοπός.

3.2.6. Συσχέτιση ή συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Η ειδική ανακριτική πράξη της συσχέτισης ή του συνδυασμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προβλεπόταν στο άρθρο 253Α του παλαιού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, το οποίο προέβλεπε τη διενέργειά της υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις του Ν. 2472/1997

για την «προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Στο άρθρο 254 του νέου Κώδικα Ποινικής δικονομίας δε γίνεται καμία αναφορά στο Ν. 2472/1997, διότι αυτός αντικαταστάθηκε σε μεγάλο βαθμό αρχικά με το Ν. 4624/2019 κι έπειτα με το Ν. 5002/2022. Σύμφωνα με το άρθρο 9^Α του Συντάγματος κατοχυρώνεται το δικαίωμα του ατόμου στην προστασία από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών δεδομένων του. Μάλιστα την προστασία αυτή διασφαλίζει Ανεξάρτητη Αρχή. Με την ειδική ανακριτική πράξη του άρθρου 254 § 1 περ. στ' Κ.Π.Δ. ουσιαστικά θίγεται το ως άνω συνταγματικό δικαίωμα, καθώς τα προσωπικά δεδομένα του θιγόμενου συλλέγονται, επεξεργάζονται και χρησιμοποιούνται εν αγνοία του, με σκοπό την εξιχνίαση των διαπραχθέντων εγκλημάτων. Ο σκοπός αυτός είναι, άλλωστε, και η δικαιολογητική βάση της επέμβασης στο ατομικό δικαίωμα του καθ' ου η ανακριτική πράξη.

Ωστόσο, η διάταξη του άρθρου 254 § 1 περ. στ' Κ.Π.Δ. είναι αρκετά γενική και δεν εξειδικεύει ποια ακριβώς προσωπικά δεδομένα επιτρέπεται να συσχετιστούν ή να συνδυαστούν από τα ανακριτικά όργανα. Επίσης, δεν προσδιορίζεται η πηγή προέλευσης αυτών των δεδομένων ή ο λόγος συγκέντρωσής τους. Η διατύπωση του άρθρου αφήνει τεράστια ελευθερία στα ανακριτικά όργανα, καθώς μπορούν να έχουν πρόσβαση σε κάθε δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα του θιγόμενου, είτε αυτό βρίσκεται σε αρχεία δημόσιων υπηρεσιών είτε σε ιδιωτών. Ουσιαστικά πρόκειται για μία ειδική ανακριτική πράξη, κατά τη διενέργεια της οποίας διασταυρώνονται στοιχεία μέσω νέων τεχνολογικών μεθόδων και της μηχανοργάνωσης του τραπεζικού συστήματος και του δημόσιου τομέα (Ριζάβα, 2012, σ. 642). Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι ανακριτικές αρχές δύνανται ανά πάσα στιγμή να έχουν πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα του θιγόμενου προσώπου, ιδίως σε αυτά που διατηρούνται σε ηλεκτρονική μορφή, και να τα συσχετίσουν μεταξύ τους, με σκοπό την εξιχνίαση των αξιόποινων πράξεων του καθ' ου η ειδική ανακριτική πράξη. Ωστόσο, τίθεται όριο στη χρήση των αποδεικτικών μέσων που συλλέχθηκαν κατ' αυτόν τον τρόπο, από την τρίτη παράγραφο του άρθρου 19 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο δεν επιτρέπεται η χρήση των αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου 9^Α περί προστασίας προσωπικών δεδομένων.

4. Ειδικότερα ζητήματα αναφορικά με τη διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων του άρθρου 254 Κ.Π.Δ.

4.1. Προϋποθέσεις διενέργειας των ειδικών ανακριτικών πράξεων του άρθρου 254 Κ.Π.Δ.

Από την ανάλυση που έλαβε χώρα στο προηγούμενο κεφάλαιο, προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. έχουν έναν επεμβατικό χαρακτήρα τόσο απέναντι στα θιγόμενα πρόσωπα όσο και στους αμέτοχους τρίτους. Ειδικότερα, οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως αναφέρονται στο τρίτο κεφάλαιο, διακρίνονται για τον επαχθή τους χαρακτήρα, καθώς η διενέργειά τους αποτελεί μία επέμβαση, η οποία θίγει έντονα βασικές συνταγματικές ελευθερίες και δικαιώματα, όπως είναι το άσυλο της κατοικίας, το απόρρητο των τηλεπικοινωνιών, η πληροφορική αυτοδιάθεση και φυσικά η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (Λίβος, 2000, σ. 58). Αποτελεί, συνεπώς, επιτακτική ανάγκη να τεθούν όρια και προϋποθέσεις, ώστε να μην καταπατώνται ατομικά δικαιώματα με την πρόφαση της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος. Η συλλογή των αποδεικτικών μέσων και οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την εξιχνίαση της οργανωμένης εγκληματικότητας πρέπει να είναι σύννομες, ενώ παράλληλα δεν πρέπει να ενεργούνται καταχρηστικά από τα αρμόδια ανακριτικά όργανα. Είναι μείζονος σημασίας να διασφαλίζονται τα κατοχυρωμένα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών και για να επιτευχθεί αυτό, τίθενται περιορισμοί και εγγυήσεις αναφορικά με τη διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. Οι βασικότερες είναι η ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων για την τέλεση της αξιόποινης πράξης και ειδικά αιτιολογημένου βουλεύματος. Επίσης, σωρευτικά με την πρώτη προϋπόθεση πρέπει οι εν λόγω ειδικές ανακριτικές πράξεις να διενεργούνται εφόσον η εγκληματική οργάνωση είναι δύσκολο ή αδύνατο να εξαρθρωθεί με διαφορετικό τρόπο.

4.1.1. Ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων και αναγκαιότητα διενέργειας.

Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. ορίζεται ότι οι ειδικές ανακριτικές πράξεις διεξάγονται μόνο εφόσον υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις για την τέλεση αξιόποινης πράξης από όσες αναφέρονται στην πρώτη παράγραφο του ίδιου άρθρου, ήτοι και για τα αδικήματα του άρθρου 187 Π.Κ. Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι οι απλές υπόνοιες ή έστω και οι ισχυρές

ή οι αποχρώσεις ενδείξεις δεν είναι αρκετές, ώστε να διεξαχθεί κάποια από τις προαναφερόμενες ανακριτικές πράξεις. Οι ενδείξεις χαρακτηρίζονται ως σοβαρές είτε όταν πιθανολογείται η ενοχή του κατηγορουμένου είτε όταν προκύπτει με βεβαιότητα από το συγκομισθέν αποδεικτικό υλικό ότι το δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίζονται οι ενδείξεις κατά τη διαδικασία ενώπιον του ακροατηρίου (ΣυμβΑΠ Ολ 9/2001). Αντιθέτως, όταν οι ενδείξεις κλονίζονται από έτερα αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία είναι ικανά ώστε να οδηγήσουν στην απαλλαγή του κατηγορουμένου, δεν μπορούν να θεωρηθούν σοβαρές. Βάρος δίνεται, λοιπόν, στην εκτίμηση και αξιολόγηση του συνόλου του αποδεικτικού υλικού, διότι αυτό θα ενισχύσει ή θα αποδυναμώσει τις ως άνω ενδείξεις, βάσει των οποίων θα κριθεί αν ο κατηγορούμενος θα παραπεμφθεί στο αρμόδιο δικαστήριο ή θα απαλλαχθεί των κατηγοριών. Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. νομιμοποιούνται δικονομικά όταν αποβλέπουν στην αποκάλυψη της εμπλοκής κάποιου συγκεκριμένου προσώπου εναντίον του οποίου υφίστανται σοβαρές ενδείξεις ότι τέλεσε την αξιόποινη πράξη, ότι την τελεί ή ότι πρόκειται να την τελέσει (Παπαδαμάκης, 2012, σ. 281). Όσον αφορά στην τελευταία περίπτωση, δεν είναι αρκετή η προδιάθεση του υπόπτου να τελέσει την αξιόποινη πράξη, αλλά είναι απαραίτητο να το έχει προαποφασίσει. Η προϋπόθεση αυτή είναι αναγκαία για την αποφυγή καταχρηστικής χρήσης των ειδικών ανακριτικών πράξεων από τις αρμόδιες αρχές. Συνεπώς, η διεξαγωγή των ανακριτικών πράξεων προϋποθέτει είτε σοβαρές ενδείξεις ότι κάποιος έχει τελέσει ή τελεί έγκλημα εκ των αναφερομένων στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 254 Κ.Π.Δ., οπότε η δράση των ανακριτικών οργάνων κατατείνει στην αποκάλυψη των αποδείξεων τέλεσης του εγκλήματος, είτε σοβαρές ενδείξεις για επικείμενη τέλεση των ιδίων εγκλημάτων, οι οποίες ενδείξεις θεμελιώνονται με βάση τα άτομα και τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά του παρελθόντος ή του παρόντος (Παπαδαμάκης, 2012, σ. 281).

Σωρευτικά με τη συνδρομή σοβαρών ενδείξεων για τη διενέργεια των ανακριτικών πράξεων, αυτές πρέπει να διεξάγονται μόνο εφόσον χωρίς αυτές είναι αδύνατη ή ιδιαιτέρως δύσκολη η εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης. Οι όροι «αδύνατη ή ιδιαιτέρως δυσχερής», που αναφέρονται στη δεύτερη περίπτωση της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 254 Κ.Π.Δ., αποτελούν γενικές έννοιες και δεν προσδιορίζονται ακριβώς στη διάταξη. Αυτή η ασάφεια που τις περιβάλλει, μπορεί να οδηγήσει σε μια αυθαίρετη χρήση των ειδικών ανακριτικών πράξεων και ίσως σε νομιμοποίηση μη επιτρεπόμενων τεχνικών.

Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο είναι ιδιαίτερος σημαντικό, οι ειδικές ανακριτικές πράξεις να διεξάγονται σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο 25^ο άρθρο του Συντάγματος, απ' όπου απορρέει και η αρχή της αναγκαιότητας. Σύμφωνα με την τελευταία, οι ειδικές ανακριτικές πράξεις πρέπει να αποτελούν το μόνο κατάλληλο και αναγκαίο μέσο για την επίτευξη του στόχου της εξάρθρωσης εγκληματικών οργανώσεων ή της εξιχνίασης συγκεκριμένων εγκλημάτων, χωρίς τις οποίες η επίτευξη αυτού του στόχου θα ήταν αδύνατη ή πολύ δύσκολη.

4.1.2. Έκδοση ειδικά αιτιολογημένου βουλεύματος.

Η επόμενη προϋπόθεση για τη διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων προβλέπεται στην τρίτη παράγραφο του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. και αφορά την έκδοση ειδικά αιτιολογημένου βουλεύματος από το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο έπειτα από πρόταση του Εισαγγελέα, το οποίο αποφαινεται για τον αναγκαίο χρόνο που απαιτείται για την επίτευξη του σκοπού των ανακριτικών πράξεων. Στην αιτιολογία του βουλεύματος πρέπει να αναφέρεται η άδικη πράξη, οι σοβαρές ενδείξεις ενοχής του καθ' ου η ανακριτική πράξη, ο σκοπός της ανακριτικής πράξης, η ιδιαίτερη δυσχέρεια ή η αδυναμία να διακριβωθεί το έγκλημα με άλλον τρόπο και η απολύτως αναγκαία χρονική διάρκεια της ανακριτικής πράξης. Η συγκεκριμένη απαρίθμηση των στοιχείων που πρέπει να περιλαμβάνει η αιτιολογία του βουλεύματος προστέθηκε με το Ν. 4620/2019, καθώς το άρθρο στην προηγούμενη μορφή (253^Α Κ.Π.Δ.) του αρκούταν απλώς στην ύπαρξη ειδικά αιτιολογημένου βουλεύματος. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4620/2019, η προσθήκη αυτή έλαβε χώρα ως μία προσπάθεια συμμόρφωσης της ελληνικής νομοθεσίας με τη νομολογία του ΕΔΔΑ (Αιτιολογική έκθεση Ν. 4620/2019, σ. 77). Η θέσπιση υποχρέωσης για την τήρηση αξιόπιστων πρακτικών κατά τη διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων, έχει ως στόχο τον έλεγχο του τρόπου δράσης των ανακριτικών οργάνων, ώστε να περιορίζονται οι περιπτώσεις αυθαιρεσιών (Καϊάφα – Γκμπάντι, 2010, σ. 86).

Η ειδική αιτιολογία του βουλεύματος επιβάλλει, αρχικά, τον προσδιορισμό των αξιόποινων πράξεων που αφορά η ειδική ανακριτική πράξη, έστω και με γενικό τρόπο, ώστε να μπορεί να ελεγχθεί η νομιμότητα της επιβολής του μέτρου. Στην περίπτωση που οι αξιόποινες πράξεις δεν έχουν προσδιοριστεί ακριβώς και υπάρχει μόνο πιθανολόγηση τέλεσης

αόριστων εγκλημάτων, μπορεί να διενεργηθεί η ειδική ανακριτική πράξη, όμως πριν τη χρήση των συλλεχθέντων αποδεικτικών στοιχείων, θα πρέπει ο αρμόδιος εισαγγελέας να συγκεκριμενοποιήσει *ex post* τις αξιόποινες πράξεις για τις οποίες αυτή διεξήχθη (5248/2015 ΕφΑθ). Παράλληλα, στο βούλευμα πρέπει να αναφέρεται και η απόλυτα αναγκαία χρονική διάρκεια της ειδικής ανακριτικής πράξης, ο χρόνος δηλαδή που απαιτείται, ώστε να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος σκοπός της. Διευκρινίζεται ότι το χρονικό αυτό διάστημα δεν έχει να κάνει με την εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης, αλλά με την εξακρίβωση των συμμετεχόντων, κατά των οποίων στρέφεται η ανακριτική πράξη (Σεβαστίδης, 2015, σ. 3031). Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα ανακριτικά όργανα τίθενται υπό δικαστικό έλεγχο και υποχρεούνται να δρουν υπό συγκεκριμένους όρους και προϋποθέσεις κατά τη διεξαγωγή των συγκεκριμένων ανακριτικών πράξεων. Ωστόσο, παρατηρείται ότι ο έλεγχος του δικαστικού συμβουλίου περιορίζεται σε τυπικά, εξωτερικά χαρακτηριστικά και δεν προχωρά στην ουσία και τη βασιμότητα του υλικού που έχει συλλεχθεί με τις ειδικές ανακριτικές πράξεις. Ουσιαστικά, ο ρόλος του είναι τυπικός χωρίς να συμβάλλει ιδιαίτερα στη σύννομη και μη καταχρηστική διεξαγωγή των ειδικών ανακριτικών πράξεων.

Στην τρίτη παράγραφο του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. υπάρχει πρόβλεψη και για εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις, κατά τις οποίες μπορεί να παρακαμφθεί η διαδικασία έκδοσης βουλεύματος από το δικαστικό συμβούλιο και να διενεργηθεί η πράξη με διάταξη του αρμόδιου εισαγγελέα ή ανακριτή. Ωστόσο, ακόμη και σε αυτήν την περίπτωση, ο εισαγγελέας ή ο ανακριτής υποχρεούται να εισάγει το ζήτημα στο δικαστικό συμβούλιο εντός προθεσμίας τριών ημερών, ειδάλλως η ισχύς της διατάξεως αίρεται αυτοδικαίως. Εν συνεχεία, αν το δικαστικό συμβούλιο δεν εκδώσει βούλευμα εντός πέντε ημερών, το τυχόν αποδεικτικό υλικό δεν μπορεί πλέον να αξιοποιηθεί. Ακόμη, λοιπόν, και σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις ο ρόλος του δικαστικού συμβουλίου δεν αναιρείται, αλλά μετατίθεται χρονικά λόγω του κατεπείγοντος της υπόθεσης.

4.2. Αποδεικτικό υλικό που αποκτήθηκε τυχαία.

Στην πέμπτη παράγραφο του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. ρυθμίζεται η πορεία των στοιχείων που αποκτήθηκαν τυχαία κατά τη διάρκεια διενέργειας των ειδικών ανακριτικών πράξεων της παραγράφου 1 του ίδιου άρθρου. Η νέα αυτή διάταξη εμφανίζεται αρκετά αναβαθμισμένη σε σχέση με την αντίστοιχη παλαιότερη της τέταρτης παραγράφου του άρθρου 253^Α Κ.Π.Δ.

Ειδικότερα, εισάγει εξαιρέσεις στον κανόνα ότι τα στοιχεία ή η γνώση που αποκτώνται κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των ειδικών ανακριτικών πράξεων μπορούν να αξιοποιηθούν στα πλαίσια της αυτής ποινικής δίκης, εφόσον αφορούν πράξη επί της οποίας επιτρέπεται η διεξαγωγή ειδικής ανακριτικής πράξης. Κατ' εξαίρεση, τα στοιχεία αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε έτερη ποινική δίκη, εφόσον έχει αποφανθεί ειδικώς το δικαστικό συμβούλιο και μόνο για να βεβαιωθεί κάποιο από τα εγκλήματα της πρώτης παραγράφου του άρθρου 254 Κ.Π.Δ., για να συλληφθούν οι δράστες και για να εξαρθρωθεί άλλη εγκληματική ή τρομοκρατική οργάνωση. Υπό τις ίδιες προϋποθέσεις, τα στοιχεία αυτά δύναται να χρησιμοποιηθούν και να ληφθούν υπόψιν ως έμμεση ή άμεση απόδειξη στην ίδια ή έτερη ποινική δίκη, σε πολιτική, διοικητική ή πειθαρχική δίκη καθώς και σε άλλη διοικητική διαδικασία. Διαφορετικά, η χρήση των ως άνω στοιχείων ή της γνώσης που αποδείχθηκε απαγορεύεται ρητά για λόγους δικαιοσύνης της διαδικασίας. Συγκεκριμένα, όταν μία ποινική δίκη ξεκινά με περισσότερα εγκλήματα ενός ή περισσότερων κατηγορουμένων, με την άσκηση της ποινικής δίωξης, ο μεταγενέστερος διαχωρισμός της υπόθεσης, είτε στο στάδιο της προδικασίας είτε κατά την επ' ακροατηρίω διαδικασία, δεν αναιρεί τον αρχικό ενιαίο χαρακτήρα της δίκης. Παρά το διαχωρισμό που μπορεί να υποστεί η δίκη, το αποδεικτικό υλικό που έχει συλλεχθεί μέχρι το διαχωρισμό παραμένει κοινό για όλες τις νέες προκύπτουσες δικογραφίες και όχι μόνο για την αρχική. Για να πληρείται, δηλαδή, η προϋπόθεση που θέτει ο νόμος περί άλλης δίκης, θα πρέπει η διαδικασία κατά την οποία αποκτήθηκε νόμιμα το αποδεικτικό υλικό κι εκείνη κατά τη διάρκεια της οποίας αξιοποιείται, να είναι διακριτές μεταξύ τους ήδη από την άσκηση της ποινικής δίωξης ή την παραγγελία προκαταρκτικής εξέτασης (582/2021 ΑΠ). Αυτή η έννοια της έτερης δίκης προκύπτει από το σκοπό του νομοθέτη να αποκλείσει την αξιοποίηση ενός καθόλα τυχαίου ευρήματος σε μία υπόθεση, η οποία ουδεμία σύνδεση παρουσιάζει με την αρχική υπόθεση, ώστε να μην παρέχεται στις διωκτικές αρχές η δυνατότητα δημιουργίας μίας δεξαμενής αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν σε οποιαδήποτε υπόθεση (582/2021 ΑΠ).

Τα στοιχεία και η γνώση για τα οποία γίνεται λόγος στην πέμπτη παράγραφο συνηθίζεται να αποκαλούνται στην πράξη ως «τυχαία ευρήματα». Ο όρος αυτός περιλαμβάνει όλα όσα προκύπτουν κατά τη διάρκεια διεξαγωγής μιας ειδικής ανακριτικής πράξης, ωστόσο εκφεύγουν του σκοπού για τον οποίο διετάχθη η τελευταία και μπορούν να θεμελιώσουν ποινική ευθύνη για κάποιο νέο γεγονός, για νέους κατηγορούμενους ή και να συμβάλλουν

στην εξέλιξη κάποιας διαφορετικής ποινικής δίκης (Λίβος, 1998, σ. 951). Ο τρόπος αξιοποίησης των τυχαίων ευρημάτων δεν μπορεί να διαφέρει από αυτόν που ορίζεται στο άρθρο 254 Κ.Π.Δ. Αναγκαία προϋπόθεση και σε αυτήν την περίπτωση, αποτελεί η ειδικά αιτιολογημένη απόφαση του δικαστικού συμβουλίου, χωρίς αυτή να τοποθετείται εντός αυστηρού πλαισίου, όπως συμβαίνει στην τρίτη παράγραφο. Η δυνατότητα χρήσης των τυχαίων ευρημάτων συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη απονομή δικαιοσύνης, καθώς μπορεί να ασκηθεί ποινική δίωξη για αδικήματα που ανακαλύπτονται τυχαία κατά τη διάρκεια διενέργειας ειδικών ανακριτικών πράξεων για άλλη υπόθεση. Παρ' όλα αυτά, όμως, η αξιοποίηση των τυχαίων ευρημάτων πρέπει να λαμβάνει χώρα υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και να υποβάλλεται σε δικαστικό έλεγχο, ώστε να αποφεύγεται η καταχρηστική τους χρήση, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε προσβολή των ατομικών δικαιωμάτων τόσο των θιγόμενων προσώπων όσο και των τρίτων. Συμπερασματικά, λοιπόν, η νέα διάταξη του άρθρου 254 Κ.Π.Δ. φαίνεται να προωθεί περισσότερο την αξιοποίηση των τυχαίων ευρημάτων, με τη δημιουργία όμως ενός πιο συγκεκριμένου και οριοθετημένου πλαισίου, σε σχέση με την προϋσχύουσα διάταξη.

5. Συμπερασματικές παρατηρήσεις – Επίλογος

Εν κατακλείδι, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το γεγονός ότι ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» στερείται έως και σήμερα μίας κοινά αποδεκτής οριοθέτησης. Η έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για το οργανωμένο έγκλημα έχει εγείρει περαιτέρω εγκληματολογικές συζητήσεις και κατ' επέκταση έχει οδηγήσει στη διατύπωση διάφορων εγκληματολογικών θεωριών. Από αυτές τις θεωρήσεις ξεχωρίζουν εκείνες των Donald Cressey, William Chambliss και Vincenzo Ruggiero. Σημαντικό ρόλο στην οριοθέτηση του οργανωμένου εγκλήματος έχει διαδραματίσει και η Σύμβαση του Παλέρμο, μαζί με τα τρία πρωτόκολλα που την συνοδεύουν, η οποία αποτελεί τη βασική διεθνή συμφωνία που έχει συναφθεί για την καταπολέμηση του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος. Η Σύμβαση εστιάζει στη δομή και τις λειτουργίες του οργανωμένου εγκλήματος και ορίζει μια εγκληματική οργάνωση ως μια ομάδα με πάνω από τρία άτομα που συνεργάζονται για την τέλεση σοβαρών εγκλημάτων με σκοπό οικονομικά ή άλλα υλικά οφέλη. Το οργανωμένο έγκλημα απουσίαζε από την εγχώρια έννομη τάξη εωσότου τέθηκε σε ισχύ ο Ν. 2928/2001, οπότε και άρχισε να κάνει αισθητή την παρουσία του. Παρά το γεγονός ότι η Σύμβαση υπογράφηκε το 2000, εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη δέκα χρόνια αργότερα, το 2010, με το Ν. 3875/2010. Στον ελληνικό ποινικό κώδικα το οργανωμένο έγκλημα τυποποιείται κυρίως μέσω του άρθρου 187 Π.Κ., το οποίο αναφέρεται στην εγκληματική οργάνωση. Το άρθρο αυτό αν και παρέμεινε αναλλοίωτο για μία δεκαετία σχεδόν, τα τελευταία πέντε έτη έχει υποστεί αλλεπάλληλες τροποποιήσεις. Απόρροια των αλλαγών αυτών υπήρξε η υπέρμετρη αυστηριοποίηση του άρθρου, ιδίως με την προσθήκη της έκτης παραγράφου, κατά την οποία πλέον οι κατηγορούμενοι αποκόπτονται από βασικά δικαιώματά τους, ακόμη κι αν οι πράξεις τους είναι πλημμεληματικού χαρακτήρα. Εν προκειμένω, η τροποποίηση αυτή έγινε «εν μία νυκτί», χωρίς τη συνδρομή επιστημονικών φορέων, όπως των Δικηγορικών Συλλόγων της χώρας, καθώς και χωρίς οποιαδήποτε επεξεργασία από την αρμόδια Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης της Βουλής. Εγείρονται, λοιπόν, υπόνοιες ότι η εν λόγω αλλαγή δεν εξυπηρέτησε κάποιον ουσιαστικό σκοπό, αλλά έγινε μόνο για να κατευνάσει την κοινή γνώμη. Ειδικότερα, το χρονικό διάστημα 2019 – 2022, έλαβαν χώρα αρκετά περιστατικά οπαδικής βίας, τα σοβαρότερα εκ των οποίων απασχόλησαν τα Μ.Μ.Ε. και τα οποία οδήγησαν σε μία γενικότερη κατακραυγή αναφορικά με την αναποτελεσματική καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και δη των εγκληματικών οργανώσεων. Είναι αδιαμφισβήτητο

ότι ο ποινικός νόμος πρέπει να προσαρμόζεται στις νέες κοινωνικές συνθήκες, με σκοπό να γίνεται αποτελεσματικότερος, όμως η διαδικασία αυτή απαιτεί χρόνο και μελέτη. Οι σπασμωδικές τροποποιήσεις του άρθρου 187 Π.Κ. το μόνο αποτέλεσμα που είχαν ήταν να καταλυθεί το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου, να ανατραπεί η ισορροπία του δικαιοϋκού συστήματος, καθώς η έφεση επί πλημμελημάτων δεν έχει ανασταλτική ισχύ, έχει όμως επί βαρύτερων αδικημάτων και τέλος να αφαιρεθεί από το φυσικό δικαστή η διακριτική ευχέρεια να αποφασίζει επί αναστολής και μεταβολής της ποινής αλλά και της ανασταλτικής δύναμης της ασκηθείσας έφεσης. Το ανωτέρω ζήτημα καθίσταται ιδιαίτερος αντιληπτό και στις δικαστικές αίθουσες, τόσο από την πλευρά των δικηγόρων όσο και των δικαστικών λειτουργών. Ειδικότερα, οι δικηγόροι προέβησαν σε μακρόχρονη αποχή από τις δίκες των εγκλημάτων του άρθρου 187 Π.Κ., διαμαρτυρόμενοι για την υπέρμετρη και ανούσια αυστηροποίησή του, ενώ παράλληλα οι δικαστές αποφεύγουν την εφαρμογή των δυσμενών διατάξεων. Ακόμη και η προσπάθεια που έγινε με το Ν. 5090/2024, ώστε να γίνει ηπιότερη η διάταξη δε συνέβαλε στην εξομάλυνση της κατάστασης.

Οι περισσότερες εκ των δικαστικών αποφάσεων που εκδίδονται επί υποθέσεων, που έχουν παραπεμφθεί στο ακροατήριο για τα εγκλήματα του άρθρου 187 Π.Κ., δε δέχονται τη συμμετοχή των κατηγορουμένων σε εγκληματική οργάνωση. Ενώ, λοιπόν, κατά το στάδιο της προδικασίας ο χαρακτηρισμός μιας οργάνωσης ως εγκληματικής φαίνεται να γίνεται με ιδιαίτερη ευκολία, κατά το στάδιο της επ' ακροατηρίω διαδικασίας είναι σύνηθες να μεταβάλλεται η κατηγορία. Ως εκ τούτου, γεννάται η εντύπωση ότι ο χαρακτηρισμός αυτός ίσως να είναι ανεπαρκής και να τοποθετείται σε κάθε υπόθεση με μοναδικό σκοπό την αξιοποίηση των διατάξεων περί διενέργειας των ειδικών ανακριτικών πράξεων. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι ειδικές ανακριτικές πράξεις αποτελούν το μοναδικό πρόσφορο μέσο ως προς την εξιχνίαση σοβαρών εγκλημάτων, τα οποία θα ήταν αδύνατον να αποκαλυφθούν με διαφορετικό τρόπο. Ωστόσο, η διενέργειά τους συνεπάγεται την παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων των καθ' ων οι πράξεις αλλά και τρίτων αμέτοχων προσώπων. Γι' αυτόν το λόγο, είναι αναγκαίο η διεξαγωγή τους να συνοδεύεται από κρατικές εγγυήσεις, ώστε να καθίσταται νόμιμη. Προς αυτήν την κατεύθυνση είναι ανάγκη τα ανακριτικά όργανα που εφαρμόζουν τις ειδικές ανακριτικές πράξεις να είναι εξειδικευμένα και καταλλήλως εκπαιδευμένα, ώστε να μπορούν να διακρίνουν την ύπαρξη εγκληματικών οργανώσεων και να μην προσδίδουν το χαρακτηρισμό σε οποιαδήποτε ομάδα διαπράττει αξιόποινες πράξεις. Παράλληλα, σημαντική είναι η επίβλεψη των ανακριτικών αρχών από τη δικαστική αρχή,

όπως ήδη ορίζει ο κώδικας ποινικής δικονομίας αναφορικά με τη διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων.

Μέσα από τις πρόσφατες αλλαγές που υπέστη ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, παρατηρείται μία προσπάθεια ενίσχυσης των αξιώσεων της δικαιοσύνης και της δικαιοκρατικότητας, καθώς τίθενται εκ του νόμου περισσότερα εγγύα νομιμότητας, εξαιτίας του μυστικού και προληπτικού χαρακτήρα των ειδικών ανακριτικών πράξεων. Οι νομοθετικές αυτές ρυθμίσεις, τόσο αναφορικά με το άρθρο 254 Κ.Π.Δ. όσο και με το 187 Π.Κ., έχουν επιρροές από το ενωσιακό δίκαιο και τη νομολογία του ΕΔΔΑ και είναι εμφανής η προσπάθεια συμμόρφωσης προς τα ευρωπαϊκά κείμενα. Ωστόσο, σε πρακτικό επίπεδο, η εφαρμογή των νομοθετικών διατάξεων δε φαίνεται να είναι η αναμενόμενη, ούτε τα αποτελέσματα είναι τα επιθυμητά. Εφόσον το οργανωμένο έγκλημα λειτουργεί ως ένας ζωντανός οργανισμός, προσαρμόζεται και εξελίσσεται, αντίστοιχα χαρακτηριστικά πρέπει να φέρουν και οι μέθοδοι καταπολέμησής του. Συνεπώς, ορθά προσπαθεί η ελληνική έννομη τάξη να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα, όμως ο τρόπος δεν είναι ο καταλληλότερος. Η συνεχής αυστηροποίηση του νομοθετικού πλαισίου περί οργανωμένου εγκλήματος όχι μόνο δεν έχει συμβάλλει έως τώρα στην αντιμετώπισή του, αλλά φαίνεται να είναι αντίθετη προς την αρχή της αναλογικότητας, η οποία αποτελεί και βασική αρχή ενός κράτους δικαίου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση

Ανδρουλάκης, Ν. (2012). *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*, 4η έκδοση, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2018). Η Κριτική Εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss. *The art of crime*. Ανακτήθηκε από <https://theartofcrime.gr/%ce%b7-%ce%ba%cf%81%ce%b9%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b5%ce%b3%ce%ba%ce%bb%ce%b7%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%bf%ce%bb%ce%bf%ce%b3%ce%af%ce%b1-%ce%bc%ce%ad%cf%83%ce%b1-%ce%b1%cf%80%cf%8c-%cf%84%ce%b7-%ce%b4/>

Βιδάλη, Σ. (2019). Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος. Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. (σελ. 307 - 331), Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Γεωργιάδου, Μ. (2020). Έρευνες – Ειδικές ανακριτικές πράξεις. Στο Μαργαρίτης Λ. (Επιμ.), *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας. Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν 4620/2019*, Τόμος 1ος, σελ. 1427-1469, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δαλακούρας, Θ. (2001). Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 6 του Ν. 2928/2001, *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος 11, έτος 2001, σελ. 1022 επ.

Διονυσοπούλου, Α. (2022). Άρση απορρήτου τηλεφωνικής επικοινωνίας στον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Η σχέση των άρθρων 254-255 ΚΠΔ και του ν. 2225/1994, *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος 2, έτος 2022, σελ. 91 επ.

Ζαφειριάδης, Β. (2023, 20 Ιουνίου). Η ειδική ανακριτική πράξη της συγκαλυμμένης έρευνας επί εγκλημάτων διαφθοράς, *JUSTINA.GR*, Ανακτήθηκε από <https://www.justina.gr/%CF%86%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CE%BE%CE%B5%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CF%89%CE%BD/%CE%B7-%ce%b7-%ce%ba%cf%81%ce%b9%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b5%ce%b3%ce%ba%ce%bb%ce%b7%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%bf%ce%bb%ce%bf%ce%b3%ce%af%ce%b1-%ce%bc%ce%ad%cf%83%ce%b1-%ce%b1%cf%80%cf%8c-%cf%84%ce%b7-%ce%b4/>

[%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%AC%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CF%85/](#)

Καϊάφα - Γκμπάντι, Μ. (2005). Προς μια νέα οριοθέτηση του αξιοποιήσιμου του οργανωμένου εγκλήματος στην Ε.Ε. - Η σημασία της για την εθνική μας έννομη τάξη, *Ποινική Δικαιοσύνη*, σελ. 1435-1446.

Καϊάφα – Γκμπάντι, Μ. (2010). *Μοντέλα επιτήρησης στο κράτος ασφαλείας και δίκαιη ποινική δίκη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καραγκούνης, Δ. (2017). Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της παρ. 1 του άρθρου 187 ΠΚ, *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος ΞΖ, έτος 2017, σελ. 636-639.

Καρράς, Α. (2011). *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, 4η έκδοση, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κωστάρας, Α. (2000). Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος, στο *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας Α.Ε.

Λίβος, Ν. (1998). Η δικονομική αξιολόγηση των τυχαίων ευρημάτων, *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος 9, έτος 1998, σελ. 951 επ.

Λίβος, Ν. (2000). Οργανωμένο Έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισης του, στο *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου. Πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου* (σ. 17-67), Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας.

Λίβος, Ν. (2015). Ζητήματα ερμηνείας του άρθρου 187 Π.Κ., *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος ΞΕ, έτος 2015, σελ. 310-320.

Μανωλεδάκης, Ι. (2002). *Ασφάλεια και ελευθερία*, Θεσσαλονίκη : Σάκκουλας.

Μαργαρίτης, Α. (2005). Εγκληματική Οργάνωση (άρθρο 187 ΠΚ): Χαρακτήρας του εγκλήματος ως διαρκούς ή στιγμιαίου – Εκκρεμοδικία, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 12, έτος 2005, σελ. 1429 επ.

Νάιντος, Χ. (2017). Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα, *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος 7, έτος 2017, σελ. 491-499.

Ορφανός, Σ. (2021). *Οργανωμένο έγκλημα - Άρθρο 187 ΠΚ. Δογματική και νομολογιακή προσέγγιση*, Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Παπαδαμάκης, Α. (2012). *Ποινική Δικονομία. Η δομή της ποινικής δίκης*, Στ' έκδοση, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Παπανικολάου, Α. (2013). *Ανακριτική διείσδυση και αστυνομική παγίδευση. Μια προσέγγιση του ζητήματος ιδίως σε αξιόποινες πράξεις του νόμου περί ναρκωτικών*, Αθήνα: Σάκκουλας Αντ. Ν.

Παύλου, Στ. (2015). Η μαγνητοφώνηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων υπόπτων από τις αρχές. Θεσμικό πλαίσιο, δικαιοκρατικά όρια, πρακτικές στρεβλώσεις και εκτροπές. Μία πρώτη καταγραφή προβλημάτων και σκέψεων, *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος ΞΕ, έτος 2015, σελ. 161-166).

Παπαχαραλάμπους, Χ. (1998). Εννοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος - διεθνής νομοθέτηση - στάση της ελληνικής έννομης τάξης, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 7, έτος 1^ο, σελ. 688-690.

Πεπόνης, Γ. (2010). Η de lege lata αρχή της μυστικότητας της προδικασίας και η έκνομη πραγματικότητας, *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος Ξ, έτος 2010, σελ. 712-718.

Ποινικός Κώδικας, Ν. 4619/2019 (2022). Κώδικας τσέπης 3, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Ριζάβα, Φ. (2012). *Οργανωμένο έγκλημα. Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Σάμιος, Θ. (2001). Ανακριτικές πράξεις επί εγκληματικών οργανώσεων. Ζητήματα συρροής του (νέου) άρθρου 253Α' ΚΠΔ με τις διατάξεις ειδικών ποινικών νόμων στις οποίες προβλέπεται η διεξαγωγή αντίστοιχων ανακριτικών πράξεων, *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος ΝΑ, έτος 2001, σελ. 1034-1044.

Σεβαστίδης, Χ. (2015). *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας. Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Τόμος 3^{ος}, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σταμούλη, Ε. (2016). Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές. *Crime in Crisis*. Ανακτήθηκε από [http://crime-in-](http://crime-in-crisis.com/%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81/#_ftn53)

[crisis.com/%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81/#_ftn53](http://crime-in-crisis.com/%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81/#_ftn53)

Σταμούλη, Ε. (2019). Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα, στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ. 213-237), Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2006). Για ένα νέο ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος ΝΣΤ, έτος 2006, σ. 865-873.

Τζαννετής, Α. (2001). Η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης κατά το νέο άρθρο 187 Π.Κ., *Ποινικά Χρονικά*, τεύχος ΝΑ, έτος 2001, σελ. 1016-1022.

Χαραλαμπίδης, Α. (2020). *Ο Νέος Ποινικός Κώδικας. Συνοπτική ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019*, 2^η έκδοση, Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ.

Χλούπης, Γ. (2016). Η Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατά την αντιμετώπιση του υπερεθνικού εγκλήματος, *Crime in Crisis*. Ανακτήθηκε από [http://crime-in-](http://crime-in-crisis.com/%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-a%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%AF%CE%BD%CF%89%CE%BD-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CE%B1/)

[crisis.com/%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-a%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%AF%CE%BD%CF%89%CE%BD-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CE%B1/](http://crime-in-crisis.com/%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-a%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%AF%CE%BD%CF%89%CE%BD-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CE%B1/)

Χλούπης, Γ. (2019). Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ. 279-303), Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Χλούπης, Γ. (2020). Το άρθρο 187Π.Κ. «Οι περιπέτειες μιας εγκληματικής οργάνωσης», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 6, έτος 23^ο, σελ. 536-548.

Ξενόγλωσση

Antonopoulos, G. (2009). *Are the 'others' coming? : Evidence on 'alien conspiracy' from three illegal markets in Greece. Crime, Law and Social Change*, (Vol. 52, Is. 5), p. 475-493.

Chambliss, W. (1988). *On the take. From petty Crooks to presidents*, 2nd edition, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Chambliss, W. (2004). On the symbiosis between criminal law and criminal behavior. *Criminology*, (Vol 42. Is. 2), p. 241-251.

Chambliss, W. (2005). Personal Journeys in Sociology. *Michigan Sociological Review*, (Vol. 19), p. 4-17.

Cressey, D., (2009). *The Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*, New Jersey: Transaction Publisher.

Hirschfeld, K. (2015). *Gangster States. Organized Crime, Kleptocracy and Political Collapse*, New York: Palgrave Macmillan.

Paoli, L. (2003). *Mafia Brotherhoods. Organized crime, Italian style*, Oxford University Press.

Paoli, L. (2014). *The Oxford Handbook of Organized Crime*, Oxford University Press.

Ruggiero, V. (2012). Introduction: the organisation of crime. In Gunev, Ph. & Ruggiero, V. (Eds) *Corruption and Organized Crime in Europe. Illegal Partnerships* (p. 3-14), London and New York: Routledge, Talyor and Francis Group.

Νομοθετήματα

Π.Δ. 258/1986 «Κώδικας ποινικής δικονομίας» (καταργείται από 1.7.2019.)

Ν. 1916/1990 «Για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα.»

N. 2145/1993 «Ρύθμιση θεμάτων εκτελέσεως ποινών, επιταχύνσεως και εκσυγχρονισμού των διαδικασιών απονομής της δικαιοσύνης και άλλων θεμάτων.»

N. 2225/1994 «Για την προστασία της ελευθερίας και ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις.»

N. 2713/1999 «Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις.»

N. 2928/2001 «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων.»

N. 3875/2010 «Κύρωση και Εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνούς Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις.»

N. 4619/2019 «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα.»

Αιτιολογική έκθεση του N. 4619/2019.

N. 4620/2019 «Κύρωση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.»

Αιτιολογική έκθεση N. 4620/2019

N. 4637/2019 «Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις.»

N. 4908/2022 «Μέτρα αντιμετώπισης της οπαδικής βίας, ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των λεσχών φιλάθλων, αθλητικός εθελοντισμός, πνευματικός αθλητισμός, ηλεκτρονικός αθλητισμός (e-sports), εργασιακός αθλητισμός, άλλες διατάξεις για τον εκσυγχρονισμό της αθλητικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις.»

N. 5002/2022 «Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών.

N. 5090/2024 «Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης -Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας.»

Νομολογία

9/2001 βούλευμα του Συμβουλίου Αρείου Πάγου (Ολομέλεια - Ποινικό).

215/2015 βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών.

5248/2015 απόφαση του Γ' Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων Αθηνών.

581/2021 βούλευμα Αρείου Πάγου (Συμβούλιο).

Διαδικτυακές πηγές

Σφοδρή αντίδραση της Ολομέλειας στην αιφνίδια αλλαγή του άρθρου 187 Π.Κ., με την προσθήκη της παρ. 6 (2022, 28 Μαρτίου). Ανακτήθηκε από <https://lawnet.gr/law-news/sfodri-antidrasi-tis-olomeleias-stin-aifnidia-allagi-tou-arthrou-187-p-k-me-tin-prosthiki-tis-par-6/>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.